

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

Bakalářská práce

Příroda a člověk v románu *Ďáblův močál* od George Sandové

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jitka Radimská, Dr.

Autor práce: Lucie Trojanová

Studijní obor: HIS-RFF

Ročník: 3.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 16. května 2012

.....

Především bych ráda poděkovala prof. PhDr. Jitce Radimské, Dr. za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady, připomínky a korektury, které vedly k jejímu vypracování.

Dále mé poděkování patří zaměstnancům Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích a Středočeské vědecké knihovny v Kladně, kteří mi poskytli pomoc v rámci mezinárodní výpůjční služby. V neposlední řadě děkuji také své rodině za nesmírnou podporu.

Anotace

Cílem této bakalářské práce bylo proniknout do vztahu mezi venkovem a přírodou v románu *Ďáblův močál* od George Sandové, vysvětlit jejich vzájemné postoje a pokusit se stanovit, jakou roli hraje příroda *Ďáblova močálu* v životě venkovského člověka. Na základě určitých situací, prožívaných hlavními hrdiny, poukazuji na to, do jaké míry příroda ovlivňuje člověka a jak na tento vliv reaguje samotný člověk.

V úvodní části své práce jsem rozsáhle zpracovala biografii George Sandové. Zdůrazňuji její intelektuální zájem o nejrůznější sféry uměleckého a vědeckého života. V další kapitole se snažím přiblížit vztah George Sandové k přírodě v Nohant, s cílem vysvětlit autorčino tvůrčí pozadí a inspiraci. Samotným jádrem práce je literární analýza románu na rovině kompoziční, tematické a jazykové, jejímž prostřednictvím jsem se pokoušela stanovit již výše zmíněný cíl.

Abstract

The aim of this thesis was to investigate the relation between a villager and nature in the novel *The Devil's Pool* by George Sand as well as to explain their mutual attitudes. It determined the role of the nature in *The Devil's pool* in the life of the villager. After that , thanks to some specific situations experienced by leading characters, we were shown to what extent nature influences a man and how the man itself respond to this influence.

In the first part of my thesis I extensively described George Sand's biography to emphasize her intellectual interest in various spheres of an artistic and scientific life. In the next chapter I discussed Sand's relationship to the nature in Nohant to explain author's creative background and inspiration. The core of the thesis consists of literary analysis of the novel in terms of composition, theme and language. By means of the analysis I tried to determine the above mentioned aim.

Obsah

1. Úvod	7
2. Život a dílo George Sandové	8
2.1. Dětství a manželské zkušenosti	8
2.2. Začátek literární tvorby.....	10
2.3. Cesta k socialistickým a venkovským románům ve 30. a 40. letech.....	12
2.4. Revoluční činnost v roce 1848, dramatická a románová tvorba v 50. a 60. letech.....	14
2.5. Stáří.....	16
3. George Sandová a její vztah k přírodě v Berry	17
4. Literární analýza románu <i>Ďáblův močál</i>	21
4.1. Plán kompoziční	21
4.1.1. První část: Předmluva aneb úvahy nad původem románu <i>Ďáblův močál</i>	22
4.1.2. Druhá část: Germainův příběh v kapitolách	24
4.1.3. Třetí část: Venkovská veselka v Berry	26
4.2. Plán tematický.....	27
4.2.1. Příroda a člověk v románu <i>Ďáblův močál</i>	30
4.3. Plán jazykový.....	36
5. Závěr	40
6. Resumé.....	42
7. Bibliografie	44
8. Přílohy.....	45
9. Literární dílo George Sandové	49

1. Úvod

Francouzská spisovatelka George Sandová (1804 - 1876) je autorkou rozsáhlého uměleckého díla obsahujícího žánrovou rozmanitost a tematickou pestrost. Život venkovského člověka se stal pro ni nejosobnějším tématem venkovských románů psaných převážně ve 40. letech 19. století. Přední místo zaujímá román *Ďáblův močál*, který mi poskytl bohaté pole otázek, na které se v předkládané bakalářské práci pokusím najít odpovědi.

Cílem mé práce je proniknout do vztahu venkovana a přírody, vysvětlit jejich vzájemné postoje a pokusit se stanovit, jakou roli hraje příroda v životě venkovského člověka. Dále poukazuji na určité situace, které prožívají hlavní hrdinové a na to, do jaké míry v nich příroda ovlivňuje člověka a jak na tento vliv samotný člověk reaguje.

V úvodní části své práce jsem rozsáhle zpracovala biografii George Sandové, s cílem zdůraznit její intelektuální zájem o nejrůznější sféry uměleckého a vědeckého života. Dále jsem přiblížila vztah George Sandové s přírodou v Berry a ten zpracovala do zvláštní kapitoly. Samotným jádrem práce je literární analýza románu v rovině kompoziční, tematické a jazykové, na jejímž základě představím hlavní osobnosti románu s jejich každodenním stykem s přírodou a dále vysvětlím umělecký záměr autorky. Práce je zakončena českým a francouzským resumé.

2. Život a dílo George Sandové

Již největší ruský spisovatel Dostojevskij nazval George Sandovou „jednou z nejvznešenějších a nejkrásnějších představitelk ženy a jedním z nejúplnějších učedníků Kristových.“¹ Tuto poctu si ponechala téměř celé 19. století. O jejím životě byly napsány mnohé studie. Jmenujme například práci Wladimira Karénina², v jehož očích se stává „dobrou paní nohantskou“, zdůrazňuje její přirozenost, citlivost a upřímnost a snaží se zakrýt nepříznivé skutečnosti jejího soukromého života. Pierre Salomon³, autor mladší biografické studie, která mi sloužila mimo jiné jako hlavní zdroj této kapitoly, se nezastavuje před odhalením záporů osobnosti Sandové, ale chce poznat její duši v celé její složitosti. V jeho práci do popředí vstupuje nejen literární kariéra a soukromý svět Sandové, ale také její rovina myšlenková, která pramení ze zájmů filozofických a politických.

2.1. Dětství a manželské zkušenosti

Narození Amantine-Aurore-Lucile Dupinové, budoucí George Sandové, bylo důkazem vášnivě, avšak sociálně nepoměrné lásky dvou lidí. Otec Maurice Dupin byl poručíkem Napoleonovy armády, který pocházel z bohatší a vysoce postavené francouzské rodiny. Jeho matka Marie-Aurora byla vnučkou polského krále Augusta II. a otcem byl Louis-Claude Dupin de Francueil, generální výběrčí královských důchodů v Berry. Kolem roku 1800 Maurice potkává tanečnici Sophii-Victorii Delabordovou, dceru skromného obchodníka s ptáky, do které se zamiluje. George Sandová o své matce později napíše: „*Ma mère était de la race vagabonde[...] Elle était danseuse, moins que danseuse, comparse sur le dernier des théâtres du boulevard de Paris[...]*“⁴ V tajnosti se Maurice ožení se Sophií, která na svět přivede 1. července 1804 děvče. Dítě, na rozdíl od své matky, si svým půvabem získá náklonnost Marie-Aurore Dupinové, své babičky.

Rodina se usazuje na babiččině panství na zámku v Nohant v kraji Berry, kde se po nešťastné smrti Maurice r. 1808 Auroru snaží vychovávat sama Sophie. Napjatá a nepříjemná domácí atmosféra mezi Sophií a její „druhou matkou“ zanechává smutné

¹ KOPAL, J., *George Sandová a Božena Němcová*, Praha 1937, str. 3.

² KARÉNINE, W., *George Sand. Sa Vie et ses Œuvres*, 4 vol., Paris, Plon 1899-1926.

³ SALOMON, P., *George Sand*, Paris, Barrier-Boivin, 1953.

⁴ Tamtéž, str. 8-9.

vzpomínky v Aurořině paměti a končí po dvou letech odchodem Sophie do Paříže a předáním výchovy Aurory do babiččiny rukou. Aurora se tak ocitla ve společnosti venkovských dětí, s kterými pásala stáda krav, chytala ptáky, lezla po stromech a v zimě naslouchala pohádkám lidových vypravěčů. Její vzdělání dostal na starost starý, bývalý kněz François Deschartres, který byl též vychovatelem jejího otce, Maurice. François se již tehdy stal blízkým členem rodiny a důvěrníkem Marie-Aurory. Učil Auroru gramatice, latině a přírodním vědám, z nichž si oblíbila zejména botaniku. Objevují se i první projevy neposlušnosti a vzpurnosti, které jsou výsledkem touhy žít opět společně s matkou. Marie-Aurora si uvědomuje, že již na výchovu vzpurného stvoření sama nestačí, a proto ji na podzim 1817 posílá do klášterního penzionátu anglických jeptišek v Paříži. Prvotní lhostejnost vůči náboženskému učení se přeměnila v touhu po mystickém poznání a objevení. V náboženství nacházela klid pro duši i tělo a pocit bezpečí. Vrcholem klidu a míru pro ni byly liturgické obřady a modlitby v samotě, při nichž cítila přítomnost Boha. Ve svém pozdějším životě se jí bude stýskat po tomto pokorném splnutí s Bohem, kterého již nikdy nedosáhne. Z Aurory se po třech letech stala poslušná a zbožná dívka, která se chtěla stát jeptiškou. Toto náboženské zanícení, které ji rozmluvil sám opat de Prémord, znepokojilo voltairianskou Marii-Auroru natolik, že vnučku na začátku roku 1820 z kláštera odvezla.

Aurora doufala ve šťastné shledání se svou matkou, kterou neviděla tři roky, ale Sophie projevila nezáměr pro další setkání. Dospívající Aurora si musela zvyknout na život vedle stárnoucí nemoderní dámy, kterou milovala, a starého vychovatele. Co dělat v takovém prostředí, kde nový den je podobný tomu předešlému? Aurora však překonala zoufalství svou živou povahou a opět začala vést nezávislý způsob života. „*Elle vécut en garçon plus qu'en jeune fille.*“⁵ Naučila se jezdit na koni a na radu Deschartrese se oblékala do mužských šatů. Projížděla se berryjskou krajinou, jejíž krásu bedlivě pozorovala a kde se setkávala se svými přáteli z dětství. Pro zpestření monotónního života na panství se Aurora věnuje četbě knih katolických a filosofických autorů jako Chateaubriand, Rousseau, Montesquieu, Leibnitz, Bacon, Milton, či dalších autorů jako Mme de Staël a Molière. O svých poznatcích z četby si Aurora povídá při společných večerech s babičkou, která jí předává své vzpomínky a názory z 18. století. Toto století jí tak učaruje, že se stává časovým prostorem jejich mnohých románů.

⁵ Tamtéž, str. 13.

O Vánocích roku 1821 umírá babička Marie-Aurora a Aurora se stěhuje ke své podivínské matce do Paříže, kde se seznamuje s „*jeune homme mince, assez elegant* [...]“⁶ podporučíkem baronem Casimirem Dudevantem, v jehož osobě vidí svého romantického zachránce. Vdá se za něho r. 1822 a v červnu 1823 porodí syna Maurice. Po dvou letech manželství se Aurora začíná nudit a i přes veškerou Casimirovu péči je stále nespokojená. Pobyt v Pyrenejích v létě roku 1825 ji přinese novou chuť do života vyvolanou krásou hor. Citlivá a romantická mladá žena je přírodou a horami tak okouzlena, že do tohoto prostředí zasadí příběh nejednoho ze svých románů. Poznává zde mladého studenta práv Auréliena de Sèze. Jejich přátelství poskytne příležitost pro čilou korespondenci, která u Aurory prohloubí intelektuální zájem o filozofii, politiku, pedagogiku a lékařství. V dopisech mu vyprávěla i o venkovanech svého kraje a již tehdy ji dal Aurélien najevo, jaká citlivost, laskavost a zájem pro tuto společnost se v její duši projevuje. Opět se shledává s jedním přítelem z dětství, se Stéphanem de Grandsagnem, který ji učil anatomii a fyziologii, a i teď sehrál významnou roli v intelektuálním a morálním vývoji Aurory. Naučí ji osvobodit se od všeho morálního, probudí u ní pochyby o náboženství a způsobí další hádky v jejím manželství. 13. září 1828 se Auroře narodí dcera Solange, která je pravděpodobně Stéphanovým dítětem. Neshody a nepochopení se mezi Aurorou a Casimirem prohlubují. Pro jeho hrubou povahu s ním odmítá žít, uzavře pro něho finančně výhodnou smlouvu, podle níž může Aurora od ledna r. 1831 po šest měsíců v roce samostatně a nezávisle žít v Paříži.

2.2. Začátek literární tvorby

Aby zlepšila svoji materiální situaci, začala se věnovat literární činnosti. První své eseje, mezi kterými můžeme jmenovat *L'Histoire de Rêveur*, psala do týdeníku Figaro. Tato práce přináší dokonalý popis Sicílie, kterou však Aurora nikdy nenavštívila. Již tehdy se totiž u ní projevilo nadání čerpat ze své četby poučných knížek a cestopisů s ilustracemi informace a poznatky a ty poté věrně popisovat ve svých pracích. Čtenář má poté dojem, že ho spisovatelka přímo seznamuje s vlastními zážitky z cest.

Podpis „George Sandová“ poprvé použije pro své první velké dílo *Indiana* (1832). Příjmení Sandová přebírá od literárního kolegy Julese Sandeaua, s kterým sepsala román *Rose et Blanche, ou la comédienne et la religieuse* (1831). Anglickou

⁶ Tamtéž, str. 17.

formou jména George nejspíše chtěla projevit úctu vzdělání, které jí bylo dopřáno v klášteře. V romantickém románu líčí nelehký život mladé ženy Indiany po boku o dost staršího manžela, bývalého napoleonského důstojníka Delmara. Sandová ve skutečnosti v románu odkrývá vzpomínky na své nešťastné manželství. Popisuje zde sobě známé prostředí venkovské šlechty a společnosti, v které žena jako „slabá bytosť“ je sociálně a právně podřízena muži. Tento román obsahuje romantické mnohomluvné dojemné proslovy a četné lyrické pasáže a podle předmluvy měl podávat „*příběh lidského srdce s jeho slabostmi, prudkostmi, právy, omyly, dobrými vlastnostmi a nemocemi.*“⁷ Tato kniha upoutala pozornost mnohých spisovatelů té doby natolik, že dílo doprovodili určitými komentáři⁸. Dalším individualisticko-romantickým románem je *Valentine* vydaným roku 1832. Příběh odehrávající se v kraji Berry v údolí Vallée de la Creuse⁹ vypráví o nešťastně provdané venkovské šlechtičně zamilované do prostého člověka. Spisovatelka v románu vyjadřuje myšlenku božského původu lásky převzatou od svého oblíbeného filosofa Rousseaua. Sandová z toho vyvozuje, že tu nastává možnost jít za hlasem nové lásky, která se probudila v srdci člověka.

Hluboká citová a myšlenková krize zastihla Sandovou v letech 1832-33, která se promítla i do dalšího románu *Lélia* (1833). Kvůli zvláštní formě a obsahu bychom mohli mluvit o filosofické básni s typickými romantickými prvky jako jsou přehnané výrazy citu nebo vášnivá lyričnost. Duše hlavní hrdinky mluví za duši její autorky, která je plna životního zklamání a úzkosti, pocitu opuštěnosti a nepochopení sama sebe. S mravní krizí Sandové je spjato i odcizení se Bohu. Má pocit, že ji opustil, přitom je to ona, která nedokáže nadále slyšet a přijímat slovo boží. Necitelná a bezbožná Lélia tak nikdy nepochopí touhy a myšlenky svého milého, křesťanského a věřícího Sténia.

V době, kdy psala *Lélii*, potkává mladého básníka Alfreda de Musseta, s kterým se citově sblíží a navzájem se literárně ovlivní. Předávají si myšlenky a při společné četbě komentují svá díla. Společný pobyt v Benátkách a návštěvy jiných italských měst od prosince 1833 do června následujícího roku ji poskytnou možnost pozorovat benátské zvyky, naslouchat hádkám gondoliérů a večerním zpěvům v ulicích a obdivovat se historii a umění. Z dopisů, v kterých Sandová popisuje své zážitky

⁷ FISCHER, J.O., *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.*, 1. díl, Praha 1981.

⁸ Honoré de Balzac o románu řekl: „Tato kniha je reakcí pravdy proti fantastičnosti, přítomnosti proti středověku, intimního dramatu proti tyranii historického řádu.“ Převzato z: FISCHER, J. O., *c.d.*, str. 286. Sainte-Beuve, literární kritik a francouzský spisovatel, tuto tezi doplnil tím, že v knize je společnost tehdejší doby pravdivě zobrazena se svými mravy, postavami a svým prostředím, a jazyk, jakým je dílo psané, je velice přirozený.

⁹ V románu je použit jiný název, tj. la Vallé Noire.

přátelům, vznikl později deník *Lettres d'un voyageur* (první vydání r. 1834). V Benátkách ale proběhnou první neshody mezi milenci a Musset opouští Itálii již v březnu. Snahy o usmíření vycházející z obou stran jsou mařeny dalšími hádkami, které definitivně ukončují jejich milostný poměr v lednu 1835, a Sandová se vrací do Nohant. Velký stesk po Berry dokazují nové romantické romány *André* a *Jacques*, které začala psát již v Benátkách a jejichž děj se odehrává v Berry.

2.3. Cesta k socialistickým a venkovským románům ve 30. a 40. letech

Zřejmý vliv na další intelektuální vývoj Sandové měl Michel de Bourges, advokát a republikán, který ji přesvědčil k podání žádosti o rozvod a sám ji u rozvodového řízení obhajoval. Získala právo na obě dvě děti, Maurice a Solange, a úplnou svobodu, jejíž myšlenku ženské emancipace deklarovala v *Lettres à Marcie*¹⁰ (1837). Díky Michelovi de Bourges se setkává i se saint-simonisty a s jejich socialistickým učením, ke kterému přilnula duší i srdcem. Kněz a spisovatel Lamennais, pod jehož vlivem přepracuje *Lélie*, která se opět navrátí k Bohu, ji ujistí o správnosti názoru lidské svobody a společenské rovnosti. V románu *Mauprat* (1837) rozvíjí svoji koncepci ideální ženy, která svou věrnou a čistou láskou přemění nečestného šlechtice v morálního člověka. Na Sandovou velice zapůsobily myšlenky vydavatele a filosofa Pierra Leroux. Víra v rovnost ženy s mužem, všelidská láska uskutečňující vyrovnání třídních rozdílů a užitečného vlivu kacířských hnutí na náboženství, to vše George Sandové myšlenkově vyhovovalo natolik, že náboženské názory přenesla do mystického románu *Spiridion* (1838) napsaného ve spolupráci s Lerouxem.

Sociální myšlenky se poté odráží v socialistických románech, které nás zavádí do prostředí inteligentních řemeslníků a dělníků. Sandová některé postavy idealizuje, protože chce zobrazit člověka, jakým by si ho přála mít. Vedle toho, že romány oslavují náročnou práci dělníků a popisují tradice a hlubší smysl jejich úkonů, vyjadřují přání splnutí společenských tříd prostřednictvím upřímné lásky mezi milenci odlišného sociálního postavení. Tak se v prvním románu tohoto typu *Le Compagnon du tour de France* (1840) setkává vzdělaný truhlář Pierre Huguenin se šlechtičnou Iseultou de

¹⁰ „La femme ne peut assumer un rôle d'homme dans la société; elle ne saurait même pas être admise à la discussion des affaires du pays; mais elle a le droit de se révolter contre certaines prétentions masculines. George Sand réclame donc , la liberté de rompre et de reformer l'union conjugale“ “ Převzato z: SALOMON, P., c.d., str. 45.

Villepreux, baronka Marcelle de Blanchemont s dělníkem Henri Lémor v *Le Meunier d'Angibault* (1845) nebo bohatý továrník s chudou šlechticnou v románu *Le Péché de Monsieur Antoine* (1847).

Klidný a citově vyrovnaný život¹¹ Sandové vedený od r. 1838 vedle polského skladatele Frédérica Schopina dává prostor pro nový román *Consuelo* (1842) a jeho pokračování *La Comtesse de Rudolstadt* (1842-1843)¹². Dějově pestré a časově rozmanité romány líčí nejdříve milostný život cikánské zpěvačky Consuely, poté popisuje život nízkých tříd společnosti, atmosféru šlechtických dvorů a uměleckých salónů. Rozvíjí se zde téma již uvedené v románu *Spiridion*, že náboženský vývoj je pozitivním dílem velkých heretiků jako jsou Jan Hus nebo Luther.

Od r. 1841 spisovatelka častěji pobývá mezi svými starými přáteli z Berry na zámku v Nohant a snaží se mezi nimi šířit socialistické myšlenky prostřednictvím deníku *L'Eclairer de l'Indre*¹³. Sandová při vycházkách pozorně sleduje pracující venkovany a rozmanitý život venkovského lidu s jeho zvyky, svátky a hmotnou kulturou a některých veselostí se sama zúčastní. Studuje venkovskou mluvu a s Chopinem sepisují pohádky a písně rolníků.

Vedle socialistických románů se tak vyvíjejí romány venkovské. Striktní hranice mezi těmito dvěma typy románu neexistuje. Socialistické romány mohou totiž obsahovat popis venkovského života a přírody, což je spíše typické pro romány s tematikou venkova. Potom můžeme říct, že knihy *Le Meunier d'Angibault* a *Le Péché de Monsieur Antoine* řazené jako romány socialistické, jsou rovněž romány venkovské. I v románu *Jeanne* (1844), jehož hlavní hrdinka, krásná pastýřka, odmítne sňatek s šlechticem a je dohnána k tragické smrti, se obě tendence potkávají. Následuje *La Mare au Diable* (1846), kde v tajemné přírodě opředené pověstmi hledají cestu ke společnému životu mladá a chudá Marie a Germain, zkušený sedlák a otec tří dětí. *François le Champi* (1847) vypráví psychologicky a morálně složitější příběh o dospívajícím chlapci Františkovi, který se zamiluje do starší ženy. *La Petite Fadette* (1848) je příběhem chudé a ošklivé Františky a dvou chlapců, dvojčat, kteří se do dívky postupně zamilují. V díle nechybí ani poetičnost, která ač je jednoduchá a podmanivá,

¹¹ Chopin a Sandová zvali přátele do Nohant, kde se všichni účastnili venkovských zábav, poslouchali Chopinovi klavírní skladby a hráli divadelní hry, které často psala Sandová.

¹² Oba romány nejdříve vycházely v letech 1842-1844 na pokračování v *La Revue Indépendante* založeném George Sandovou, Pierrem Lerouxem a Louisem Viardotem.

¹³ Založila Sandová r. 1844 a vedení předala Lerouxovi.

je vytvořena skromným detailem¹⁴. Umělecky bohatým dílem jsou *Les Maître Sonneurs* (1853), kde se vedle života rolníků, drvoštěpů a jejich zvyků dovídáme o životě chudého, ale nadaného dudáka Josepha Picota, a jsme svědky jeho přijetí do tajného společenství mistrů dudáků.

Sandová ve venkovských románech často cituje lidové písně a detailně popisuje rituály či zvyky, které se při nich odehrávají. Chtěla bych zdůraznit, že tyto tradice, zvyky, nebo i topografie uvedené v románech mají svůj původ v kraji Berry, kde Sandová prožila své dětství a kam se stále vracela. Autorka se snaží přiblížit lidovému vypravěči, od kterého si vypůjčuje laskavost, pochopení a zálibu v pozorování okolí. Vesničany se přeje zobrazit s jejich naivitou, každodenními starostmi a radostmi, a proniknout do jejich lidských duší. Nechává je žít a jednat, jak chtějí oni s morální ušlechtilostí a se zákonitostmi přírody. Nedokáže se však ubránit idealizaci. Vesnické romány mají jedno společné - povznést lidovou vrstvu společnosti a rozšířit o ní vědomí a poznání vyšší společnosti. A proto se domnívám, že při psaní venkovských románů se potýkala s problémem výběru literárního jazyka. V románu *Jeanne* zvolila kompromis - užívala jak francouzštinu, tak berryjského nářečí. V románech *le Meunier d'Angibault*, *le Péché de Monsieur Antoine*, *la Mare au Diable* použití výrazů v nářečí klesá, naproti tomu romány *François le Champi*, *la Petite Fadette*, *les Maître Sonneurs* se vyznačují jejich hojným výskytem.

2.4. Revoluční činnost v roce 1848, dramatická a románová tvorba v 50. a 60. letech

Rok 1847 byl pro George Sandovou citově obtížný. Pro vzájemné neshody v rodině mezi synem Mauricem a Chopinem se Sandová rozhodla pro rozchod s hudebním umělcem a pro odchod z Nohant do Paříže. V revolučních událostech r. 1848, které budou následovat, doufala, že zapomene na bolest a dosáhne citového vyrovnání. Sandová nejdříve aktivně spolupracuje a setkává se s předními členy radikální republikánské levice. Poté se raději věnuje zveřejňování agitacních článků oslovujících celé spektrum společnosti. Ze svých finančních zdrojů zakládá a spravuje vlastní list *La Cause du Peuple*, vyjdou však jen tři čísla. Nicméně svými články podporuje úsilí rovnosti a svobody lidu, nastolení demokracie a společného vlastnictví.

¹⁴ Františku zobrazuje v jednu chvíli takto: „ Sa figure pâle et ses mains mignonnes avaient l'air aussi net et aussi doux que la blanche épine du printemps.“ Převzato z: SALOMON, P., *c.d.*, str. 84.

I když dříve nebyla příznivkyní revolučního násilí, teď ho doporučuje v případě volební porážky radikálních socialistů. Tehdy věděla i o úmyslu revoluční levice přinutit většinu vlády umírněných k podání demise. Tento pokus byl však odhalen a ze strachu před zatčením Sandová odjela do Nohant, aby si utřídila myšlenky. Sama byla zmatená, protože po zralé úvaze by nechtěla podpořit diktaturu a teror, který by nejspíš zavedla její strana. Přesto je zklamaná, že její socialistické úsilí nebylo vyslyšeno, a uklidnění nachází v „idealizaci, snění a nevinosti“ v dalších, již zmíněných venkovských románech.¹⁵

Ve snaze zlepšit svoji finanční situaci se Sandová po revoluci pouští do intenzivního psaní divadelních her. Jako dramatička je průměrná. Od r. 1849 do r. 1855 napsala kolem deseti divadelních her. Úspěch pouze zaznamenal dramaticky přepracovaný *François Le Champi*, který měl svoji premiéru 25. listopadu 1849 v divadle l'Odéon. Dobře publikem přijatá je i hra *Claudie* (1851). *Maître Favilla*, uvedený r. 1855 v divadle l'Odéon vyvolal obrovskou kritiku. Hra byla zaměřená proti buržoazní společnosti a odhalovala neutlumené revoluční myšlenky.

O společnost své matky v Nohant se často stará syn Maurice, který se angažuje v přípravách loutkových představení a začne se zajímat o berryjské zvyky a historii kraje. Spolu vydají v letech 1851-1855 *Mœurs et Coutumes du Berry* a *les Visions de la Nuit dans les Campagnes*, v kterých Sandová napsala texty a Maurice je doprovodil vhodnými kresbami. Na počátku 50. let se zámek Nohant stává místem setkání mladých přátel Sandové jako byl novinář Borie, rytec Manceau, který se stane jejím intimním přítelem, či malíři Lambert a Villevieille. Tyto osobnosti se stávají postavami nového románu v dialozích *le Diable aux Champs* (1851). V roce 1853 píše svůj poslední, nejbohatší a nejdramatičtější venkovský román *Les Maîtres Sonneurs*. Původně Sandová snila o tom, že by ho napsala jako lyrickou operu ve spolupráci se skladatelem Gounodem. Sandová roku 1855 dokončila své autobiografické dílo, které s odkládáním psala od r. 1847. *L'Histoire de ma Vie* obsahuje však zamlžené a nepřesné informace, které nám nedovolí vytvořit si věrný obraz o její osobnosti. Chce přiznat své chyby v takové míře, aby nepošpinily přízeň, kterou získala u čtenářů a přátel.

Na konci 50. let se opět vrací k románové tvorbě. V románu *Daniela* (1857), který vyvolal veliký skandál kvůli antiklerikálnímu zaměření, kritizuje katolickou církev, která špatně zachází se svými „ovečkami“, a Vatikán, jehož ulice jsou přeplněny

¹⁵ La Petite Fadette (1848), Les Maîtres Sonneurs (1853).

„darebáky, žebráky a línými mnichy“. Poté píše historické romány *les Beaux Messieurs de Bois-Doré* (1857-1858) a *l'Homme de Neige* (1858), kde ambice vnést historii do díla je omezena na dějový rámeček a atmosféru. Další romány, v kterých Sandová ospravedlňuje a obhajuje manželství a v kterých převládají společenské idyly z měšťanského a aristokratického života, jsou *Jean de la Roche* (1859), *le Marquis de Villemer* (1860) a *Valvèdre* (1861). Antitikerikální postavení Sandové je zjevné i v románu *Mademoiselle La Quintinie* (1863), v němž vdané ženy podléhají zhoubnému vlivu zpovědníků, který vede k následnému neporozumění mezi manželi. Tento román si získal značnou oblibu.

2.5. Staří

V srpnu 1865 zemřel umělec Manceau, dlouhodobý přítel Sandové, a ona pocítila, že se blíží staří. Snaží se přizpůsobit novým literárním tendencím a směřům jako je momentálně realismus a za vzor si bere Flauberta. Mezi Flaubertem a Sandovou se ukazuje rozdílnost tvůrčích postupů - Flaubert měl vždy předem promyšlenou osnovu a ideu svého románu, naproti tomu Sandová práci uchopila bez předem připraveného plánu. I když se v románu *Francia* (1871) zřiká idealistických principů, ukazuje se neschopnost literárně, myšlenkově a politicky stačit nové době, když v její mysli stále přežívají romantické koncepce. Flaubertovi řekla: „*Ne rien mettre de son cœur dans ce qu'on écrit? Je ne comprend pas du tout, oh! mais pas du tout. Moi, il me semble qu'on ne peut pas y mettre autre chose.*“¹⁶ V roce 1872 vychází její nejlepší román tohoto období *Nanon*. V Nohant se věnuje poznávání přírodních věd, hlavně botaniky, a péči a výuce svých vnuček.

Příchod staří se projevuje v bolestech zad a v dlouhodobých nemocech. Sandová umírá 8. června 1876, s ní odchází osobnost, která až do konce svého života věřila ve vzájemné přiblížení sociálních tříd a v harmonické vztahy mezi lidmi. Byla bytostí, která svým srdcem a myšlením patřila do své doby. Zůstávala věrna romantické estetice - citlivost, nemožnost uniknout ze svého já, svět snů a fantazií, či náklonnost k přírodě jí byly blízké. Inspirací jí byl po celou dobu literární tvorby vlastní život. S radostí vyprávěla o svých zážitcích, které skrytě vložila do příběhu, a svým románovým postavám přiřadila duši a morální vlastnosti těch, které milovala.

¹⁶ SALOMON, P., c.d., str. 135.

3. George Sandová a její vztah k přírodě v Berry

George Sandová pocházela z bohatší starobylé panské rodiny Dupin¹⁷, která měla kořeny v Normandii, ale již delší dobu byla usazena v kraji Berry. Můžeme správně namítat, že v jejich žilách proudí i plebejská krev její matky Sophie, ale je to právě rodina Dupin, která Sandovou přivedla do Berry. Panství v Nohant, které Aurora Dupin de Francueil¹⁸, babička Sandové, zakoupila v r. 1793 za 300 000 liber, představuje místo, kde Sandová vyrůstala, kde se vytvářel její literární, duchovní a myšlenkový život, je to prostředí, v kterém nacházela sama sebe a kde strávila dvě třetiny svého života.

Po smrti svého otce Maurice Dupina v roce 1808 přijíždí čtyřletá Aurora se svou matkou Sophií do Nohant, odkud se však pro vzájemné neshody s Aurorou Dupin de Francueil Sophie vrací do Paříže a dceru zanechává v péči babičky a vychovatele Deschartrese. Je nesporné, že berryjské prostředí a krajina v údolí řeky Indre ovlivnily morální a duchovní vývoj Aurory. Na druhou stranu musíme poznamenat, že v každé své etapě života Aurora, resp. George Sandová vnímala přírodu a přijímala její podněty a vlivy různě. Mezi léty 1808 až 1817 se tak můžeme povšimnout prvních dojmů a pocitů z venkovského prostředí, které jsou uchovány v Aurořině dětské duši. Po návratu z kláštera se už setkáváme s duševně vyspělou dívkou, která si vychutnává kouzla a krásy přírody a podléhá vlivům a myšlenkám svých berryjských přátel. V 30. a 40. letech střídavě pobývá v Paříži a v Nohant, aby se r. 1852 natrvalo usadila na nohantském panství. Stává se z ní opravdová „châtelaine de Nohant“, která si v klidné atmosféře svého domu užívá jednoduchého způsobu života, který si zpestřuje častými návštěvami přátel a výchovou svých vnoučat.

Vraťme se však k prvním rokům strávených v Berry. Nejspíše i díky své tvrdohlavé, nezávislé a živé povaze nacházela malá Aurora Dupin přátele mezi vesnickými dětmi. Spolu běhali po loukách a polích, lezli po stromech a po společných radovánkách jedli koláče a zapíjeli je ovčím nebo kozím mlékem. Aurora našla zalíbení i v péči o domácí zvířata. Již v tomto útlém věku se u ní projevuje smysl pro pozorování. Se zájmem pozoruje domácí inventář venkovanů, způsob stolování a oblékání a občas jim jejich život závidí. „*Son plus doux rêve eût été de s'éveiller un*

¹⁷ George Sandová vždy psala Dupin jako jedno slovo, nicméně v genealogii její rodiny je přídomek psán odděleně jako dvě slova: du Pin.

¹⁸ Rozená de Saxe.

beau matin sous leur chaume.“¹⁹ Chladné dny jsou zpestřeny příběhy česače konopí, místního lidového vypravěče. Kolem jedenáctého roku života se začíná vzdalovat přátelům a vyhledává v přírodě samotu, kde obdivuje květiny a zvířata, obzvláště ptáky. Zamílovala se do poezie venkovské krajiny a do její tajemné atmosféry. „*Le labourage, les semailles, la fenaison, la moisson, étaient pour elle une source de poésie intarissable.*“²⁰ Aurora se ztotožňovala s krajem, kde vyrůstala. Cítila se být celou svou duší součástí Berry. V přírodě, v prostoru bez času, nacházela svobodu, která byla blízká její povaze. Je možné říct, že to byla nohantská příroda, která jí dala první výchovu v životě.

Po třech letech strávených v klášteře anglických jeptišek v Paříži, kde Aurora získala náboženskou výchovu a základní vzdělání, se na podzim roku 1820 vrací zpět do Nohant. Veškeré nadšení a potěšení z opětovného spatření domova a berryjské přírody vyjadřuje následující citace. „*Les arbres étaient en fleurs, les rossignols chantaient, et j’entendais au loin la classique et solennelle cantilène des laboureurs, qui résume et caractérise toute la poésie claire et tranquille du Berry.*“²¹ Následují dlouhé procházky a vyjíždky na koni, při kterých vyplouvají na povrch vzpomínky na dětská léta a na krásy řeky, polí a kvetoucích luk. Shledává se s přáteli z dětství jak z Nohant, tak z města Châtre²², kteří svými myšlenkami a činy ovlivní jak Aurořinu mysl, tak srdce. Například Jules Néraud ji zprostředkuje poznání přírodních věd a Henri de Latouche se stane jedním z prvních učitelů Aurořiny literární kariéry.

George Sandová navštívila mnohé země a kraje Evropy. Tak poznala přírodní krásy Pyrenejí, při cestování obdivovala švýcarská údolí a hory v Alpách a jejich obrázky si navždy zaznamenala do paměti, jak nejlépe uměla. Z Itálie a Mallorky si odvezla nejen vzpomínky na nádhernou krajinu, ale i poznatky z místní kultury, neobyčejných tradic a životního stylu. Její nadšení pro cizorodé krajiny a země se rozplynulo, jakmile se jí zastesklo po Berry. Berryjští přátelé a nohantská krajina byli pro ni nenahraditelní. Nikam jinam se netoužila vracet tolik jako do Berry. Jak dlouho by mohla postrádat košaté stromy, širé louky a úrodná pole poskytující rolníkům obživu? Jak by se mohla obejít bez zpěvu slavíka, meluzíny v komíně, či hučících potůčků, které s citlivou duší a s radostí poslouchala?

¹⁹ VINCENT, L., *George Sand et le Berry*, Champion, Paris 1919, str. 28.

²⁰ Tamtéž, str. 29.

²¹ Tamtéž, str. 36.

²² Město jižně od Nohant. Viz mapa v kapitole Přílohy.

Tato láska k přírodě ji poskytla dokonce základní podmínku a schopnost pro podrobnější studium přírodních věd. Ve 20. letech se poprvé začala zajímat zejména o motýly. V 50. a 60. letech se pod vlivem syna Maurice důvěrněji seznamuje s entomologií, geologií a mineralogií. Čte odborné knihy, setkává se s vědci a dokonce sbírá a vyměňuje různé minerály do své sbírky. Vlastní i nádhernou sbírku motýlů. Největší vášeň však projevuje květinám. Ať už jsou to rostliny z Berry, či květiny přivezené ze zahraničních cest, třídí je, klasifikuje, zajímá se o jejich životní podmínky a vlastní úctihodnou sbírku květin a bylin. Její znalosti v těchto disciplínách byly velice rozsáhlé, přesto se sluší mluvit „pouze“ o milovnici přírodních věd.

Můžeme vycítit, že přírodě, ale i jejím nejbližším společníkům, venkovanům, vždy naslouchala s láskou a obdivem. Přírodu v Berry znala velice důvěrně, milovala ji a uctívala. Proto se stala inspirací a tématem mnoha jejich románů, zejména venkovských²³. Toho, že přírodní tematika je v dílech George Sandové dominantní, si povšimli mnozí literární historici, či historičky.

Louise Vincent a její dílo *George Sand et le Berry* se zaměřuje, jak už název napovídá, na postižení osobnosti Sandové ovlivněné prostředím, v kterém vyrůstala a které jí bylo po celý život domovem. Ve své obsáhlé studii se snaží zachytit nejen klíčové momenty jejího života, kdy vliv venkovské krajiny na její duši byl nejvýraznější, ale také ukázat, že příroda a její jednotlivé složky doprovázely Sandovou jejím dlouhým životem a že prostřednictvím svých děl dokázala krajině a lidem v Berry vrátit všechnu laskavost, která jí byla prokázána a kterou jim dlužila. Vincent zdůrazňuje, že od svých mladých let Sandová celým svým srdcem patřila k Berry. Svou sounáležitost se zemí dokazuje následujícím veršem:

„O Mère!.....

Ouvrant tes jeunes yeux sur ton Berry natal,

Tu savourais la paix de ses lents paysages

D'un vert moelleux et frais, où des rivières sages

Parmi les cressons drus font un bruit de cristal.“²⁴

I Jan Otakar Fischer si je vědom velkého vlivu berryjské krajiny na George Sandovou, ale více zdůrazňuje její plebejský původ zděděný po matce. Sandová tak

²³ Více v kapitole Život a dílo George Sandové.

²⁴ VINCENT, L., *George Sand*, str. VI.

mohla prohlásit, že patří „*k lidu pokrevně právě tak jako srdcem*“²⁵. Myslím však, že je na místě, abychom si uvědomili, že Sophie Delabordová sice byla původem z chudé vrstvy společnosti, ale pocházela z Paříže, tzn. z města. Nebýt Maurice Dupina a jeho rodiny pocházející z panství Berry, Sandová by nikdy srdcem nepříslušela k venkovskému lidu.

Jiný český literární historik Josef Kopal si všímá nejen početné přírodní tematiky v románech Sandové, ale i venkovského lidu. Své úvahy v jedné své práci²⁶ podává na základě určitých paralel mezi George Sandovou a Boženou Němcovou. Obě spisovatelky věřily v prvotní dobrotu člověka, která byla hlavní myšlenkou rousseauovského naturismu. Dobří lidé byli ti, kteří žili v bezprostřední blízkosti přírody, tedy především chudí venkované. Postavy venkovských románů Sandové a Němcové pocházejí ze stejného mravního prostředí, ale samotné autorky se od sebe svým původem liší. Vztah Boženy Němcové k venkovskému lidu byl těsnější a přirozenější, neboť přímo vyrůstala v podmínkách životního stylu venkovanů. A co se týče George Sandové, většinu svého života sice strávila ve společnosti chudých, nicméně pocházela z prostředí aristokratického. Proto se také střetávala s problémem použití literárního jazyka v románech. „*Dám-li hovořit člověku polí, jak hovoří, je třeba vedlejšího překladu pro vzdělaného čtenáře [...]*“²⁷ Kopal dodává, „*že vesnická povídka Boženy Němcové byla v Čechách produkt jaksí organičtější nežli obdobný vesnický román George Sandové, který působil za dané situace ve Francii nutně dojmem novoty poněkud exotické.*“²⁸ Přesto jsou postavy vesnických románů „*žijící v tajemné symbiose s venkovskou přírodou*“²⁹ opravdovější než postavy jiných románů.

²⁵ FISCHER, J. O., *Dějiny*, str. 290.

²⁶ KOPAL, J., *George Sandová*, str. 387.

²⁷ Tamtéž, str. 26.

²⁸ Tamtéž, str. 27.

²⁹ KOPAL, J., *Dějiny francouzské literatury*, Praha 1949.

4. Literární analýza románu *Ďáblův močál*

V románu *Ďáblův močál* pozorujeme, jak venkovská příroda vyvolala u autorky určitý estetický zážitek, jehož kvalita je dána rozdílným vnímáním a myšlením člověka a zvláštními znalostmi a zkušenostmi jedince. Jaký dojem z venkova a všech jeho neoddělitelných součástí, které k němu náleží, může být vyvolán u lidí různého typu? Každý člověk vnímá přírodu na venkově odlišným způsobem. Krásy venkova vnímá jinak člověk žijící ve městě, jinak venkovan a jinak umělec. Jinak ten, který vlastní pole, ale nepracuje na něm, jinak ten, který pole obdělává. Někdo vnímá přírodu jako zdroj čistého vzduchu a možnost odpočinku a venkov jen jako „zásobárnu“ základních hmotných potřeb pro život.

Proto bych chtěla prozkoumat na základě nejen tematické analýzy, jaký vliv mají na člověka hlavní rysy venkovské přírody v románu *Ďáblův močál*, prozkoumat, a postihnout vztahy mezi přírodou a člověkem žijícím na venkově. Ne vždy totiž můžeme mluvit o rovnováze, či symbióze mezi nimi, neboť v určitých momentech nastává rozpor, který může způsobit samotný člověk.

4.1. Plán kompoziční

Podívejme se nejprve na kompoziční plán *Ďáblůva močálu*, v kterém se realizoval umělecký záměr George Sandové. Literární dílo jsem si dovolila rozdělit do dvou, resp. tří částí podle charakteru obsahu. První část obsahuje myšlenky a úvahy Sandové, které ji vedly k vytvoření tohoto venkovského románu. Týká se to zejména kapitol s názvem *Spisovatelka čtenáři*, jenž je vlastně předmluvou Sandové k románu, a *Polní práce*. V druhé části autorka přímo rozvíjí osudový příběh voláka Germaina, jehož dějová linie nás přivede až na jeho vlastní svatbu. Právě ty kapitoly, které se pod souhrnným pojmenováním nazývají *Venkovská veselka*, jsem zařadila do třetí části, která sice nadále sleduje Germainův příběh, více však obsahuje popisný styl místního folkóru, než vyprávěcí. Na následujících stránkách se pokusím rozebrat základní charakteristiky a odlišnosti oněch tří částí románu.

4.1.1. První část: Předmluva aneb úvahy nad původem románu *Đáblův močál*

Autorka románu rozvíjí v předmluvě paralelu mezi Holbeinovou rytinou z 20. let 16. století, která ji bezpochyby zaujala, a vlastní prožitou událostí. Pokládám za nezbytné, abych přiblížila obě zkušenosti, které podnítily vytvoření tohoto literárního díla.

Německý renesanční portrétista a rytec Hans Holbein mladší vytvořil na počátku 16. století známý cyklus s názvem *Tanec smrti*. Alegorická postava smrti procházející celou uměleckou skladbou zde hraje primární roli a stává se jednotícím prvkem tehdejší společnosti. Neohlíží se na společenské a mravní postavení člověka. Jak si boháč nevykoupí život penězi, tak se jeptiška svými upřímnými modlitbami nezachrání před smrtí. Nepodivovali bychom se, kdyby zákeřná smrt vítězila pouze nad hříšníky, podvodníky a tyrany a trestala je úzkostným strachem přinášejícím smrt. Ale proč se nevinné dítě, stará žena, šťastný blázen, či prostý venkovan stává její obětí? Přinese jim osvobození od pozemského bídného života?

Ano, i venkovan je jednou z postav, kterou Holbein na jedné z rytin ztvárnil a doplnil tak pravdivé zobrazení pozdně středověké společnosti. Jakou skutečnost umělec vtiskl do rytiny, když si představil venkovana své doby? Venkovan je zachycen při své každodenní práci na poli. V pozadí rytiny vidíme poslední paprsky zapadajícího slunce, jejichž slabé světlo stále ještě dopadá na malou vesnici o několika obyčejných staveních s dominantním kostelíkem. Na rozsáhlém poli pomalu kráčí postarší rolník. V jednoduchém oděvu, bosý, v obličeji výraz soustředění a únavy vede před sebou dřevěný pluh, který táhnou čtyři vychrtlí a unavení koně. U tohoto dosud popsaného zobrazení není nic nevšedního. Na rytině je však další důležitá osoba, která, jak se na první pohled zdá, pomáhá rolníkovi popohánět koně s bičem v ruce. Proč se jí ale koně bojí? Proč na obraze bídy a námahy je tato postava tak hbitá a veselá? Je to smrt kráčející brázdou po boku koní, která se je snaží uštvat a následně unavit rolníka. Tento výjev výstižně doplňuje čtyřverší psané starou francouzštinou na rytině:

*„Budeš si navždy v tváře potu
pozemský chléb svůj dobývat,
až skončíš robotu svou, psotu,*

smrt u dveří už bude stát.“³⁰

Mnozí umělci spatřovali ve smrti způsob ukončení utrpení člověka. Sandová s tím nesouhlasí a zamýšlí se jinak nad životem a osudem rolníka. Podle ní je třeba, aby si rolník uvědomil, že svou prací pomáhá lidstvu přežít. Přitom ví, že to není práce jednoduchá, která vždy přinese dlouhodobý zisk. Každý den tedy musí venkovan vynaložit sílu a trpělivost, aby ze země vydobyl její bohatství. Odměněn je jen nepatrným množstvím své úrody, protože většina připadne pánovi pozemku. Jak se rolník poté může cítit šťasten a spokojen, když na konci dne je nasycen pouhým chlebem? Přesto Sandová věří ve šťastného venkovana, který se cítí svobodný při své práci, miluje ji, je si vědom proč ji dělá, a který si zároveň užívá venkovského způsobu života a vnímá krásu přírody.

Zvláštním způsobem šťastného venkovana potkala jednou při svých procházkách ve svém rodném Berry. Viděla podobný výjev polní práce jako na Holbeinově rytině, přesto při zhlédnutí si odnesla krásný zážitek. Příjemný podzimní den se stal pozadím živého obrazu, který představoval mladého sedláka Germaina v prostém, ne však bídném oděvu, řídícího osm zdravých volů. Krásná zvířata se snažila vzepřít se mužově nadvládě mladistvou silou a přirozenou elegancí. Jaký to byl rozdíl! Holbeinovi koně jako staří a zkušený tahouni již pár let přijímali porobu a svou energii si šetřili pro každý krok pomalé chůze. Na rytině po boku vychrtlých koní šla smrt, ale v kraji Berry v brázdě vedle volů poskakoval malý, asi sedmiletý chlapec a snažil se pomáhat otci zkrotit zvířata. Chlapec, krásný jako andílek, pokřikoval slabým hláskem na voly, bodal je lehkou holí se špičatým hrotem do slabin a přál si být tak silný a dominantní jako jeho otec. Najednou se polem začne rozléhat slavnostní melancholická píseň z úst mladého muže, která je vždy věnována jen pracujícím zvířatům, aby je uklidnila a dodala scházející sílu. Píseň je tradičně spjata s tímto krajem a dokáže ji zazpívat jen nejlepší oráči a pobízeči volů. Jakou píseň bychom mohli slyšet z Holbeinova obrazu? Mohli bychom si představit například nářek staré radlice prorážející ztvrdlou zeminu, nářek, který proniká až do starcova srdce plného beznaděje a úzkosti.

Takový obraz tedy Sandová spatřila vlastníma očima. Obraz vyjadřující sílu, mládí a na první pohled i štěstí. Co však šťastnému rolníkovi Germainovi bude vždy chybět a nikdy mu toho nebude dopřáno? Spisovatelka říká, že „*tento člověk nemá nic*

³⁰ SANDOVÁ, G., *Ďáblův močál*, str. 9.

*z požitku, který mám já....*³¹ To bychom mohli vysvětlit tak, že venkovan nikdy nebude chápat půvab přírody a nepotěší se z krásy zvířat takovým způsobem jako spisovatelka Sandová, protože obyčejný rolník nezná tento pocit a o rodných polích a mladých zvířatech uvažuje jen jako o prostředku k přežití. Nikdo na světě není spojován s půdou tolik, jako jsou právě venkované a rolníci. Podle Sandové je správné vylíčit příběh rolníka Germaina, kterého osobně znala, aby jeho život zůstal v povědomí lidí a nezmizel jako brázda, která zachycuje na krátkou dobu stopu rolníkovy práce. Chce vyprávět příběh o životě, ne o smrti. V této snaze podá optimističtější obraz společnosti. Bude to příběh, který chce působit kladně a chce přinášet naději na lepší zítřek, bude to příběh o životě prostého venkovana Germaina.

V této části románu *Ďáblův močál* Sandová vyjádřila své úvahy o způsobu zobrazení společnosti v literatuře a umění a o zpětném vlivu uměleckého díla na společnost a na člověka jako jednotlivce. Doposud umělecká díla zobrazovala neštěstí, hrůzu a strasti prostých lidí, ale Sandová touží popsat život prostých lidí pozitivně. To však neznamená popřít těžkosti života člověka, ale zdůraznit to kladné, co v člověku a v jeho jednání je. Inspirací ji bylo zaprvé seznámení se sedlákem Germainem a vyposlechnutí jedné významné kapitoly jeho života, a poté Holbeinova rytina. Základním kompozičním prostředkem v kapitolách *Spisovatelka čtenáři* a *Polní práce* bylo porovnávání dvou výše zmíněných výjevů, na základě kterých vznikla myšlenka tvorby *Ďáblova močálu*.

4.1.2. Druhá část: Germainův příběh v kapitolách

Protože plán tematický budu vypracovávat ve zvláštní kapitole, omezím se nyní na základní zpracování díla na rovině kompoziční. Sledujeme dějové vypravování G. Sandové, která v patnácti kapitolách líčí osud oráče Germaina, který po ztrátě své první ženy Kateřiny cítí povinnost vybrat si novou manželku, jenž by se mu starala o děti a byla další potřebnou silou do hospodářství. Děj je líčen postupně v chronologickém pořadí, i když i zde nacházíme některé události, které jsou zpětně vysvětlovány. V třetí kapitole pojmenované *Otec Vavřinec* tím je například zmínka o smrti Germainovy první ženy, jejíž úmrtí je poté důvodem hledání nové manželky a je tedy událostí, od které se odvíjí náš příběh a bez které by nejspíš v takové podobě neexistoval.

³¹ Tamtéž, str. 16.

Všimla jsem si, že kapitoly často nesou pojmenování buď podle jména, či jiné vlastnosti jedné z postav, která v oné kapitole sehraje důležitou roli například svým jednáním, či názorem, nebo podle prostředí, kde se událost odehrává. Co se týče prvního případu, matka Vavřincová si ve stejnojmenné kapitole důvěrně popovídá se Germainem o jeho osobních strastech, kdy jí odhalí svou lásku k Mařence. Matka Vavřincová po zralé úvaze vyjádří souhlas se Germainovými city s tím, že Mařence prominou její mládí a budou ji mít rádi. Kapitola *Pod velikými duby* je příkladem názvu kapitoly s přírodním motivem prostředí. Právě pod velikými duby Germain, Mařenka a Petřík naleznou vhodné a bezpečné místo pro odpočinek a přečkání nejasné a mlhavé noci.

Postava hlavního hrdiny sedláka Germaina je přítomna ve všech kapitolách počínaje kapitolou *Polní práce* konče podkapitolou *Zelí*, a je tak jejich spojujícím prvkem. V tomto případě mluvíme o řetězové kompozici.³² *Polní práce*³³ jsem zařadila do první, úvahové části díla, protože ještě svým popisným a porovnávacím³⁴ charakterem přímo nespadá do dějového vypravování. Kapitolou *Otec Vavřinec* je zahájeno vyprávění o Germainově osudu, kdy se od otce Vavřince dozvídá, že mu vyhlédl nevěstu. *Dokonalý sedlák Germain* jeho snahu chápe, a proto ji přijímá a chystá se na cestu poznat onu ženu. S sebou s ochotou vezme i Mařenku, kterou *Matka Guilletová* posílá do služby do Ormeaux, ale také syna *Petříka*. Kapitoly *Ve stepi*, *Pod velikými duby*, *Večerní modlitba*, *Ač bylo chladno a Nocleh pod širým nebem* líčí putování oněch tří lidí, kteří jsou zasaženi hustou mlhou a donuceni posečkat v neznámém prostředí chanteloubských lesů a močálů. V kapitolách *Vesnická lvice*, *Pán a Stařena* se odráží veškerá nepříjemná zkušenost venkovského člověka s městským prostředím, která vyústila ve společný *Návrat na statek*. V této kapitole se Germain, poté co otcí a matce vysvětlí veškerou příčinu neúspěchu námluv, snaží vrátit do každodenního způsobu venkovského života, aniž by při tom pomyslel na milovanou Mařenku, která ho odmítla. *Matka Vavřincová* mu pomůže najít pravý důvod Mařenčina odmítnutí a Germain se odhodlá podruhé požádat Mařenku o ruku. I *Mařenka* se nakonec do Germaina zamiluje a se sňatkem souhlasí.

I v *Ďáblově močálu* můžeme zaznamenat jednotlivé fáze rozvíjeného syžetu. Mluvíme-li o expozici, nacházíme ji v kapitolách *Otec Vavřinec*, *Dokonalý sedlák*

³² VODIČKA, F., *Svět literatury I.*, Praha 1995, str. 47.

³³ Počínaje tímto heslem následuje v tomto odstavci výčet kapitol, jejichž pořadí je zachováno podle obsahu a jejichž název je pro odlišení označen kurzívou.

³⁴ Viz kapitola První část: Předmluva aneb úvahy nad původem románu *Ďáblův močál*

Germain, Matka Guilletová, Petřík a částečně *Ve stepi*, kde se seznamujeme s hlavními postavami, prostředím a příčinou Germainovy cesty. Zápletkou bych označila kapitoly *Pod velikými duby, Večerní modlitba* a *Ač bylo chladno*, v nichž se Germain a Mařenka v tajemné přírodě více poznávají a Germain začne uvažovat o Mařence jako o vhodné manželce. Krizí bych označila moment, kdy Germain odhalí své city Mařence, oznámí jí úmysl vzít si ji za ženu a následně je Mařenkou odmítnut. Ke zvratu (peripetii) dochází, když si Mařenka uvědomí opěťovanou lásku k Germainovi a celý příběh je ukončen výrazem souhlasu ke sňatku.

4.1.3. Třetí část: Venkovská veselka v Berry

Sama Sandová se zúčastnila Germaniovy veselky, která se podle tradice konala dlouhé tři dny v období kolem masopustu. Autorka se proto rozhodla popsat průběh svatebních obřadů v kapitole *Venkovská veselka*, která je rozdělena do tří podkapitol podle tradičního obřadu, jenž se v ten který den konal. Text je popisného charakteru, ke kterému Sandová připojuje i přímé řeči, jejichž mluvčími jsou nejen nevěsta a ženich, ale i hlavní aktéři obřadů jako česač konopí, či hrobař, kteří na farnosti zastávají role lidových vypravěčů a výmluvných řečníků.

První podkapitola má název *Svatební dary*. Při stejnojmenném obřadu, který se koná na dvoře a v chalupě nevěsty, se hosté rozdělí do dvou družin – nevěstiny a ženichovy, které mezi sebou budou „zápasit“ o nevěstin dům. Aby byl ženichovi povolen vstup do domu, musí nejdříve jeho družina s hrobařem jako řečníkem prokázat bohatší znalost lidových písní, než nevěstina družina v čele s česačem konopí. Znalost obou lidových vypravěčů je opravdu znamenitá a žádný z nich nechce nechat toho druhého zvítězit. Proto česač konopí vyzve ženichovu družinu, aby nabídla nevěstě hodnotný dar, a vstup do chráněného domu jeho družinou ji bude umožněn. Zazněla tak slavnostní píseň o svatebních darech, které Germain věnoval Mařence. Nakonec aby Germain neměl cestu ke své nevěstě tak snadnou, musel si svoji Mařenku najít pod velikým prostěradlem, pod kterým byly ukryty další tři družičky, jejichž obrysy tváří nebyly k rozpoznání s tou Mařenčinou. Kdyby se Germain zmýlil, musel by celou noc tancovat s dívkou, kterou si zvolil. Obřad svatebních darů se stal symbolem získání srdce a příbytku nevěsty.

Svatba Germaina a Marie je obřadem vylíčeným v druhé podkapitole. „Podle zvyku dal Germain při ofěře své nevěstě do ruky třináctku, totiž třináct mincí. Na prst jí navlekl stříbrný kroužek, jakého se užívalo po staletí...“³⁵ Dále se od Sandové dozvídáme, jak byla oblečená nejen nevěsta, ale i Germainovy děti, či jak byla vyparáděná Hnědka.

Poslední, tedy třetí podkapitolou je obřad *Zelí*, který je symbolem manželské plodnosti. V improvizované frašce s mravoličnou tendencí se tragikomický manželský pár imitovaný dvěma mladými muži v převleku zahradníka a zahradnice prohlásí za strážce a pěstitele posvátného zelí. Podstata tohoto obřadu spočívá v tom, aby zahradník a zahradnice vyryly na zahrádce nevěsty a poté ženicha bez poškození ze země hlávku zelí a průvod ji pak umístí do domu Mařenky a na nejvyšší místo ženichova dvoru. Hlávka zelí je symbolem a nadějí na brzký příchod děťátka na svět.

Tři dny a dvě noci naplněné zábavou, smíchem, tancem a zpěvem jsou příjemnou příležitostí, jak si venkovan může zpestřit svůj monotónní život, a proto nelituje obětovat čas těmto krásným tradicím a chvílím s přáteli a se sousedy. Nicméně brzy se rolník od zábavy vrací ke své práci – jako Germain. Germain vstal druhý den ještě před svítáním nechaje Mařenku spát do východu slunce, aby zapřáhl voly a vyjel s nimi na pole.

4.2. Plán tematický

Jaký zážitek si v sobě uchovala Sandová, když zhlédla nohantskou krajinu, kde vyrůstala? Spisovatelka vnímala všechny krásy přírody, které jí okolní krajina nabízela, a těšila se z nich. Zdál se jí okouzlující ten půvab venkovského života. Proto se rozhodla vylíčit příběh chudého sedláka a oráče Germaina, kterého osobně znala a který ji jednoduchým způsobem vyprávěl o svých povinnostech a radostech.

Osobně byla dokonce svědkem jeho každodenní práce na poli. Při jedné z mnohých svých procházek v přírodě z kraje podzimu, kdy venkované připravují pole pro příští setbu, spatřila na poli starce vedoucího své rádlo, tažené dvěma poklidnými voly, a jeho syna řídícího osm „čerstvě zapřažených volů“. Sandová dodává, že to byl „opravdu krásný výjev, skvělý námět pro malíře.“³⁶ Tento jev by se skutečně mohl stát

³⁵ SANDOVÁ, G., *Ďáblův močál*, str. 95.

³⁶ Tamtéž, str. 14.

námětem některého malíře, ale my s určitostí víme, že byl pro Sandovou jednou z inspirací uměleckého zobrazení. Námětem venkovského románu *Ďáblův močál* se stává život vesnického člověka jménem Germain.

„*Germaine*,“ řekl jednoho dne tchán, „*přece jen se musíš znova oženit.*“³⁷ Tímto konstatováním začíná vlastně nejen část Germainova života, kterou nám Sandová zprostředkovala v první kapitole *Otec Vavřinec*, ale i období, které rozhodujícím způsobem změní současný Germainův rodinný život. Jsou tomu téměř dva roky, co Germainovi zemřela první žena Kateřina, a spolu s ním na světě zanechala syny Petříka a Sylvaina a dceru Solange. Před ním teď stojí nelehký úkol – najít si novou ženu, která by byla „*hodná, hezká, tichá, statečná, dobrá k rodičům, dobrá k muži, dobrá k dětem, výborná pracovnice doma i na poli, obratná při práci, měla zkrátka všechny dobré vlastnosti*“³⁸, jako měla Kateřina.

Tato povinnost vybrat si novou manželku a hospodyňku se zdá o to lehčí, když otec Vavřinec, na jehož statku Germain žije a pomáhá i se svými dětmi, již synovi vyhlédne bohatou vdovu z cizího městečka jménem Fourche. Otec Vavřinec, nakonec i Germain si totiž uvědomují zodpovědnost a snaží se zabezpečit výchovu dětí, ale i řádný chod domácnosti a hospodářství. Otec Vavřinec radí, že „*si nesmíme vzít do rodiny někoho jen tak bez rozmyslu; je nutno myslit na to, že ta žena jednou třeba bude řídit život a záležitosti třiceti dětí, vnuků, zeťů a snach...Kdo ví, jak se rodina rozroste.[...] její stříbrňáky nám pomohou a zajistí naši budoucnost*“.³⁹ V textu je velmi dobře zachyceno, jaká důležitost je kladena na potřebu ženy v domácnosti a jaká zodpovědnost je s výběrem dobré manželky spojena. Germain věděl, že starost tchána týkající se nové ženy je na místě, a nepokoušel se mu odporovat. Otec Vavřinec, který si syna považoval pro jeho sílu a dobrou duši, byl ctěn celou svou rodinou pro svoji moudrost a vždy pro dobrou radu. Kdyby se Germain vzepřel proti tomu, že by se měl znova oženit, znamenalo by to učinit krok proti společnému zájmu rodiny. Každý člen rodiny by měl myslet na společnou šťastnou budoucnost.

Nicméně bohatá vdova Kateřina se Germainovi nezalíbila. To, že zatím neměla zkušenosti s výchovou dětí, by sice neznamenal nepřekonatelnou překážku ke sňatku, ale nemohl se smířit s jejím koketním chováním ke třem nápadníkům. Vdova se nechce rychle stát služkou svého muže, stále by se chtěla bavit, být středem pozornosti,

³⁷ Tamtéž, str. 19.

³⁸ Tamtéž, str. 19-20.

³⁹ Tamtéž, str. 23-24.

vyžadovala by, aby za ni každou neděli Germain chodil a dvořil se jí. A jednou by se snad dozvěděl, jestli je hoden, stát se jejím manželem. Nechme nyní promluvit samotného Germaina, jak soudí Kateřinino chování: „[...]byl bych upřímnější a nepřipravoval bych o čas lidi, kteří mají bezpochyby něco lepšího na práci, než točit se kolem ženy, jež si z nich dělá blázny.“⁴⁰ Sandová dodává další důvody, proč nemůže pojmout tuto ženu za manželku: „ Všechno, co právě viděl a slyšel, koketní marnivá žena, otec prohnáný a omezený zároveň, který podporuje svou dceru v nafoukanosti a neupřímnosti, městský přepych, který se mu zdál porušením důstojných venkovských mravů, čas promarněný prázdným a hloupým tlacháním, docela jiné obydlí, než na jaké byl zvyklý, a hlavně silná nevolnost, která se zmocňuje člověka srostlého s půdou, když přijde do jiného prostředí [...]“⁴¹ Zde máme výčet důvodů, proč Germain nenalézá v Kateřině osobnosti pro sebe dobrou manželku a dobrou matku pro děti. Tchán s tchyní vyslechli rozhodnutí syna a nechali konat osud a vůli Páně.

Sandová našla v osobě Germaina kladného hrdinu pro svůj román. Je to člověk, který respektuje a ctí své rodiče. Miluje své děti, a i když je chudý a nemajetný, snaží se je zabezpečit nejen svou poctivou prací, ale i mladistvou moudrostí a rozvážností. Je nevzdělaný jako většina venkovanů, a proto je jeho myšlení a jednání velmi prosté, ale laskavé a upřímné. Je schopný vnímat radost i bolest druhého a ochotný mu pomoci. Nejednou u něho nalezneme pomocnou ruku i Mařenka.

Šestnáctiletá Mařenka je dcerou chudé a staré matky Guilletové. Mařenka přijme sezónní práci jako pastýřka na statcích v Ormeaux, aby si vydělala na živobytí a pomohla tak své matce ulehčit finanční situaci. Germaina matka Guilletová požádá, jestli by vzal Mařenku s sebou do Fourche, protože by tak měli téměř společnou cestu. Jejich cíle jsou však odlišné - Mařenka si jede vydělat peníze na živobytí a na své věno, Germain se má dvořit vdově Kateřině. Příčinou osudu se změnil účel jejich putování. Již jsem se zmínila, že Germain po odpoledni stráveném v blízkosti vdovy Kateřiny se po zralé úvaze rozhodl opustit vesnici, aniž by požádal Kateřinu o ruku. Proč se však Mařenka rozhodne vrátit domů ke své matce? Mravy místních lidí byly totiž velice rozdílné od těch z jejího kraje. Hrubost, nelaskavost, ziskuchtivost a ubohost. To jsou zejména vlastnosti, kterými disponoval statkář, u kterého měla být Mařenka ve službě. „Před urážkami a snad i před násilím“⁴² musela utéct.

⁴⁰ Tamtéž, str. 61.

⁴¹ Tamtéž, str. 62.

⁴² Tamtéž, str. 71.

Jak ale můžeme vysvětlit to, že ani Marie, ani její matka se neznepokojovaly z blízkosti a z doprovodu sedláka Germaina? I Sandová nad tím přemýšlí: „*V naší⁴³ společnosti by žádnou matku nenapadlo něco podobného – svěřit šestnáctiletou dceru osmadvacetiletému muži.*“⁴⁴ Dále vysvětluje: „*Čistota mravů je posvátnou tradicí v jistých krajích, vzdálených od zkaženého shonu velkoměst, a rodina Vavřincova měla v Bélairu pověst rodiny počestné a oddané pravdě. Germain šel hledat ženu; Marie byla příliš mladá a příliš chudá, aby na ni v tomto směru mohl myslet. A protože nebyl bez srdce a špatný člověk, nepřišla mu na mysl žádná hříšná myšlenka.*“⁴⁵

Mařenka je opravdu příliš chudá, ale je chytrá, má bystrou hlavu a srdce na pravém místě. Lenost a zahálka jsou jí cizí. I Germain několikrát upřímně řekne: „*Mařenko, kdo si tě vezme, neprohloupí.*“⁴⁶ Marie více jak na sebe myslí vždy na druhé, což prokáže i na cestě do Ormeaux, protože s sebou Germain vezme i nejstaršího syna Petříka, který si „výlet s tatínkem“ vyprosí. Nejen že se Marie dokáže postarat o malého chlapce, ale zvládne i v nehostinné přírodě a v nepříjemném počasí obstarat pro všechny tři jídlo a přenocování v suchu a v teple.

Myslím si, že bylo nezbytné více představit osoby, které zaujímají v románu stěžejní místo a kolem kterých se hlavní děj odehrává. Toto seznámení nám poskytlo pohled do Germainovy a Mařenčiny osobnosti a jejich duše. Uvědomili jsme si, že oba pochází z chudého a prostého prostředí a zakládají si na mravních a tradičních hodnotách rodinného a venkovského života. Venkovan je navíc člověkem, který je úzce a jedinečným způsobem spjat s přírodou. Každý den se s ní setkává, bojuje s jejími zákonitostmi a nakonec buď jako vítěz přijímá její dary, nebo se podrobuje hněvu přírody. A v této atmosféře každodenního souboje s přírodou se ocitají i Germain s Marií. Jaký je a kde se projevuje vliv přírody na život těchto dvou osob? Jaký je jejich zpětný vztah k přírodě? V následující kapitole se pokusíme na tyto otázky odpovědět.

4.2.1. Příroda a člověk v románu *Ďáblův močál*

Ne každý člověk přistupuje k otázce přírody stejně. Jak jsem již uvedla, je vztah člověka k přírodě ovlivněn mnoha faktory. Na první místě musíme opět zmínit sociální

⁴³ Nezapomeňme, že Sandová byla vychovávána v aristokratickém prostředí.

⁴⁴ SANDOVÁ, G., *c.d.*, str. 28.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž, str. 42.

původ člověka. Městský člověk bude zajisté přírodu a krajinu chápat jiným způsobem, než venkovský člověk, protože život na venkově se mu zdá trochu ideální a exotický. Podobně o tom mluví Sandová ve své předmluvě: „[...] venkovský život byl za všech časů snem a ideálem obyvatel měst a dokonce i dvorů.“⁴⁷ Poté záleží na tom, jak člověk přírodu využívá, proč je pro něho důležitá. Pro mnohé umělce se stává zdrojem inspirace, či předmětem uměleckého zobrazení. Umělec se snaží zachytit krásy přírody, které je schopen hluboce a upřímně vnímat, protože je svobodný. Člověk vlastní pole a louky, ale nepracující na nich, chápe přírodu jako zdroj přírodního bohatství, které se přemění ve zlaťáky, nebo jako prostředí, kde může načerpat trochu čerstvého vzduchu a zdraví. Tento „otrokář“ využívá k práci na svém hospodářství venkovany, kteří toto břemeno přijímají, aby si zajistili obživu. To „oni jsou pravými králi půdy, daleko spíše než ti, kteří mají půdu ve vlastnictví proto, že za ni zaplatili“.⁴⁸ Venkovan nemá času na zbytek, aby se těšil z krás krajiny a využil „odpočinkového pobytu“ v přírodě. Takovým způsobem smýšlí i prostý venkovan Germain, který má na statku a na polích každý den mnoho povinností.

Jednou základní povinností sedláka Germaina je bezpochyby práce na poli. Jakmile malý Germain udělal svůj první dětský krok, začínal se učit pohánět voly. Dnes se v této dovednosti vypracoval natolik, že se z něho stal dokonalý poháněč volů, který dny tráví obděláváním polí. Jeho úkolem je ostřím pluhu rozrýt půdu a připravit jí tak pro příští setbu. Při tak těžké práci, kdy orač musí najednou ovládat spřežení volů a vést rádlu tak, aby brázda byla dokonale rovná, pracovník zajisté nepomyslí na krásu krajiny či čistý vzduch. Vnímá však výsledek své práce. Má radost z čerstvě zorané půdy, vnímá vlhkost, kterou země v sobě ukrývá, a cítí vůni par, které půda vydechuje. Velký význam má pro rolníka pluhem vyoraná brázda, která se stane „lůnem“ pro semena. Semena v ní budou zasetá, vyživována přirozenou vlhkostí a teplem země, až z ní vzklíčí klíčky semen a poskytnou obživu Germainově rodině a jeho zvířatům. Rolník má požitek z toho, že dokázal díky darům přírody do budoucna zajistit zásoby a krmivo. To je ta krása, která je důležitá a podstatná pro jeho život. Proto i venkovan určitým způsobem miluje pole, louky, zvířata, ale zejména jen kvůli tomu, že na konci dne bude odměněn pocitem vydělaných peněz a zajištěné obživy pro celý statek. Země, či půda znamená tedy pro venkovany smysl jejich života. Z půdy se však nejen život rodí, ale tam i zaniká. Je to právě půda, kde venkovan po své smrti nalezne poslední útočiště

⁴⁷ Tamtéž, str. 7.

⁴⁸ Tamtéž, str. 16.

a kde jeho pozemský život končí. Venkovan je životně spojen se svou půdou a bez ní život na venkově pro rolníka nemá smysl.

Ke své práci Germain používá osm zdravých, silných, ale neklidných volů, kteří svou práci vykonávají poprvé. Přesto za nějaký čas spolu vytvoří harmonické spřežení, které bude Germainovi dobrým pomocníkem. Tato zvířata ve spřežení cítí jeden k druhému spřízněnost a neoddělitelnou spojitost. Pokud jeden zahyne, druhý často odmítá bez něho pracovat a brzy pojde zármutkem a odmítáním potravy. Poháněč volů si tak s povzdechem uvědomí, že to je „ztracený pár volů“. Člověk z města by nejspíše v této náklonnosti jednoho vola k druhému viděl idylické pojetí vztahu mezi zvířaty. Nedokázal by pochopit, proč jeden vůl ze spřežení nemůže bez svého druha pracovat a proč mezi nimi vzniká tak harmonické bratrství, které naruší teprve smrt jednoho z nich. Městský člověk, který nikdy neporozumí tajemnému duchu venkovského života, si musí uvědomit, že tato zvířata svůj život tráví úmornou prací na polích, kde se mezi nimi v nejtěžších chvílích vytváří pocit vzájemné solidarity a touha přispět pomocí jeden druhému. Sandová tudíž doporučuje lidem neznajícím venkov, aby se šli „*podívat do stáje na ubohé, vyhublé, zesláblé zvíře, [...], které očichává jho a řetězy, které nosil jeho druh, a ustavičně ho přivolává žalostným bučením.*“⁴⁹ Myslím si upřímně, že v tomto úzkém duševním spojení mezi zvířaty mohu osobně pociťovat trochu té idealizace, nicméně pevně věřím, že autorka v tomto případě popisovala jen to, čeho byla svědkem, a tudíž neměla potřebu něco idealizovat.

Máme tak před sebou obraz pracujícího rolníka na poli, kterému při orbě pomáhají věrní pomocníci – volové. Řekneme si, nic neobvyklého na této scénérii není, tento výjev můžeme v polovině 19. století zpozorovat nejen v Berry. Nicméně pouze v Berry můžeme slyšet zvláštní zpěv rolníka při práci. Jedná se o melancholickou píseň, kterou Germain zpívá volům unaveným z dlouhé a monotónní práce. Dobře zazpívaná píseň dokáže zvířata uklidnit, povzbudit a zmírnit jejich únavu. Říká se, že aby byl rolník dokonalým oráčem, nestačí, aby dobře řídil voly a ulehčoval jim práci například nadzvedáváním pluhu, ale aby dovedl kvalitně zanotovat tuto píseň, která je v tomto kraji tradiční. Ne každý totiž dokáže píseň zazpívat, protože tato dovednost je podmíněna zvláštními schopnostmi rolníka. Zdá se mi nyní, že motivem písně autorka podává idylické zobrazení vyjadřující rolníkovu práci na poli. V textu je idylické pojetí motivu písně dost značné. „*V době, kdy na venkově je práce a ruch jenom na polích,*

⁴⁹ Tamtéž, str. 13.

*stoupá tato píseň k nebesům jako hlas větrku, jemuž se svým zvláštním nápěvem jaksi podobá.*⁵⁰ Píseň zde doprovází Germainovu práci na poli, chůzi volů a vyjadřuje jakousi atmosféru okolního klidu - a to vše vytváří harmonický a poetický soulad, který má za důsledek autorčino zdání půvabné a vznešené práce na poli.

Je nyní na místě podtrhnout význam lidových tradic, které jsou propojeny s mentalitou venkovského lidu. Jsou to právě tradice, které dávají životu na venkově určitý nádech tajemnosti a pocit zvláštnosti, ale také uzavřenosti. Nikdo jiný nedokáže pochopit hlubší smysl tradování a vykonávání obyčejů, než ten, kdo jimi žije. Zvyky a obyčeje duchovně stmelují celou rodinu, která je ctí a chápe jako soubor zkušeností zděděných po předcích. Stávají se příležitostí k slavnostem a oslavám, při kterých se setkává nejen početná rodina, ale mnohokrát se jich účastní i celá ves. Takovou slavnostní, kterou nám Sandová zprostředkovala tak, jak ji sama zažila, je Germainova veselka. Ale i krátký melancholický recitativ, který dokáže dodat sílu a klid volům, je považován natolik, že se začal tradovat a udržel se v kraji Berry. Sandová považuje za důležité zaznamenat tuto tradice, „*neboť všechno, bohužel, pomíjí! Polovina keltských, pohanských či středověkých obřadů, jež jsem vídala za svého dětství v plném rozkvětu, vymizela. Ještě snad rok nebo dva a železnice přetne naše hluboká údolí a rychlostí blesku odnese naše starodávné zvyky[...].*“⁵¹ Pro její radost patří však „její“ Berry mezi nejzachovalejší kraje Francie.

Již jsem se zmínila v části věnované Germainově a Mařenčině charakteristice, jak se oba i s Petříkem vydali na Hnědce⁵² na cestu do Ormeaux a Fourche. Při cestování je doprovázela samozřejmě i všudypřítomná příroda, která jim ukázala svou kladnou stránku, ale někdy jim dokonce byla nebezpečným protivníkem. Nastal podzimní večer, snesla se na zem hustá mlha a Germain s Mařenkou si uvědomili, že dále nemohou pokračovat v putování. V mlze ztratili směr své cesty a navíc se ocitli ve vlhkém vřesovišti, které jim zabránilo přejít suchou nohou na druhou stranu lesa. Noc přečkali v suchu na kopci pod vysokými duby, které jim nabídly ochranu před deštěm, a mohli si zde rozdělávat oheň. Významnou roli v pustých lesích sehrála osobnost Mařenky, která zachovala naprostý klid, když jim příroda „nastavila svá záda“. Využila suchého kletví a větviček, aby připravila oheň pro přípravu prostého jídla. Svě zkušenosti, které se naučila jako pasačka ovcí, mohla okamžitě s velikou rozhodností

⁵⁰ Tamtéž, str. 15.

⁵¹ Tamtéž, str. 78.

⁵² Mladá a silná Germainova kobylna.

využít v dost tíživé situaci. Do ohně dala kaštiny a do popela vložila několik koroptví, které Germain vezl jako dar otci Kateřiny. Po krátkém odpočinku se opět vydali na cestu, ale po dvou hodinách se octli tam, odkud vyšli. Germain vztekle praví: „*Je jisté, že jsme začarováni, a že se odtud dostaneme až za bílého dne. Tohle místo je asi obydleno d'áblem.*“⁵³ I když se ráno podařilo třem cestovatelům dosáhnout svého cíle – tedy městeček Ormeaux a Fourche, nebyl Germain daleko od pravdy s tím, že jejich bloudění způsobil sám d'ábel. Když Mařenka utíkala z Ormeaux před zlomyslným statkářem, tak se s Petříkem schovala právě blízko břehu močálu. Než je Germain našel, potkal u vřesoviště stařenu sbírající suché dříví, která mu pověděla, že „*tady je Ďáblův močál. Je to zlé místo. Kdo na ně chce vstoupit, musí nejdříve hodit tři kameny levou rukou a pravou se pokřičovat; tak zažene duchy. Jinak všechny, kdo jsou kolem, stihne neštěstí.*“⁵⁴ Nicméně naše hrdiny žádné neštěstí nepotkalo. Naopak Mařenka s Petříkem v divoké přírodě Ďáblova močálu našla úkryt před zlomyslným statkářem a odtud se všichni tři mohli po vzájemném shledání ve zdraví vydat zpět domů.

Chtěla bych zdůraznit, že vliv na vnímání přírody venkovany, má i jejich víra a náboženské zkušenosti. Mnohé přírodní jevy a děje si lidé vysvětlují pomocí nadpřirozených sil a podobně i příčiny různých situací, do kterých se lidé dostávají, hledají v čarovném působení přírody. Takovou situací je zrovna například popisovaná ztráta orientace ve stepích a v chanteloubských lesích. Následné bezvýsledné bloudění za mlhy a šera v blízkosti močálu je připisováno temným silám přírody. Nevědomost a nevzdělanost nedovoluje venkovanům najít pravou příčinu dané situace. Proto ji pak hledají v magickém působení močálu a nazvou si ho „Ďáblovým“.

Tajemná příroda Ďáblova močálu znamená pro venkovany zajisté prostředí opředené mnoha záhadnými událostmi, ale obyčejný čtenář ten hluboký pocit venkovanů a ten respekt z Ďáblova močálu sdílet nemusí. Nicméně i čtenář, po důkladné úvaze a přemýšlení dospěje k závěru, že i pro něho se záhadný močál stal kouzelným a že i on v jeho atmosféře může nalézt něco kouzelného, i když z jiné příčiny. Postupně jsem si uvědomovala, jak se vlivem divoké přírody v blízkosti Ďáblova močálu mění vztah Germaina k Marii a jejich vzájemné city. Na počátku jejich putování se Mařenka přimluví u Germaina, aby vzal malého Petříka s sebou, a ihned si získá náklonnost malého chlapce, ale i Germainův obdiv. Nicméně o ní stále smýšlí jako o hodné dívce, kterou by rád příští rok zaměstnal u sebe na statku jako pastýřku a

⁵³ SANDOVÁ, G., *Ďáblův močál*, str. 52.

⁵⁴ Tamtéž, str. 65.

kteřá by se mu starala o děti. V nehostinné přírodě, kde Mařenka využije svých celoživotních zkušeností a dokáže myslet více na druhé než na sebe tím, že sama sebe obírá o kus jídla, doušek vína a tepla, si Germain uvědomí, jaké přednosti jsou Mařence vlastní. Nechme promluvit samotného Germaina. „ *Není silná na svůj věk, ale je čilá jako křepelka a hbitá jako pěnkava! [...]* A nápadů má víc, než měla má Kateřina, neměl bych s ní dlouhou chvíli. Je to veselý, chytrý, pracovitý, milý a žertovný děvče. Nevím, co víc by si kdo měl přát...“⁵⁵ Germain by si rád v této chvíli vybral za svoji budoucí manželku chudou Mařenku a to zatím nepoznal bohatou vdovu Kateřinu. Ale Mařenka mu dala najevo, že o vdavkách ještě nepřemýšlí a navíc kdyby si měla vybrat manžela, zvolila by chlapce stářím přiměřeného k jejímu věku. Když jí však hrozí nebezpečí od statkáře z Ormeaux, nikoho by v tu chvíli u Ďáblova močálu nechtěla vidět víc než Germaina, jenž jí podal pomocnou ruku a kterému se vrhla do náručí se slovy: „*Ach, dobrý Germaine, vzdychala, „vy mě ochráníte, s vámi se nebojím.“*“⁵⁶ Nejen tímto činem si Germain získal Mařenčinu náklonnost, která se později změnila v lásku. Možná právě v přírodě záhadného Ďáblova močálu, kde oba poznali přednosti a vlastnosti toho druhého a kde si uvědomili to, co vlastně v životě opravdu chtějí, mohu hledat příčinu, která spojila Germaina a Mařenku dohromady.

Příroda hraje významnou roli v životě venkovského člověka. Stává se bezedným zdrojem potřebného bohatství, které umožní venkovanovi žít svůj nenáročný a poklidný život. Na jedné straně však máme štedrost přírody, z které může rolník hojně čerpat, na druhé i ona dokáže spouštět hrůzu na jeho obdělanou půdu v podobě dlouhodobých proudů deště, či nekonečných dní sucha. Chudý venkovan ve své prostotě nebude schopen pochopit, proč ho příroda následnou neúrodou trestá a uvěří v nadpřirozenou moc přírody. Proto také vzniká pověra o močálu, kde se v noci lidé ztrácí a už se nikdy neobjeví. Tohle však není případ našeho dokonalého sedláka Germaina, který se nezalekne pověry o zlém Ďáblově močálu a s kuráží se vrhá do hledání svého milovaného syna Petříka a milé Mařenky. Myslím si tak, že venkovan při rozhodování někdy zápasí mezi svým vlastním rozumem na jedné straně a vžitými tradicemi a pověrami na straně druhé, kterými ho jeho nejbližší okolí ovlivňuje.

Přišla chvíle, kdy je třeba pokusit se interpretovat samotný název románu – *Ďáblův močál*. Jak jsem již výše uvedla, prostí lidé si záhadné skutečnosti vysvětlují čarovnými silami přírody. Proto močál, u kterého se v noci ztrácí lidé a cestu z *labyrintu*

⁵⁵ Tamtéž, str. 49.

⁵⁶ Tamtéž, str. 67.

naleznou až s prvními ranními paprsky, nazývají *d'áblovým*. Ale autorka v názvu viděla obsahově hlubší smysl, či symboliku. Poprvé se s *d'áblovým* močálem v knize setkáváme až v kapitole *Stařena*, nicméně souvislosti s ním musíme hledat už dříve. Víme, že v jeho okolí se naši „poutníci“ ztratili, proti drsné přírodě se spojili a začali si uvědomovat nové životní možnosti. Germain se zamiloval do Mařenky, svěřil jí své tajemství a zvažoval, jestli má dále pokračovat v cestě za vdovou Kateřinou. Už zde se objevuje tajemné působení močálu. Může vyjadřovat jakýsi *mezník*, za který když venkovan vkročí, ocitne se ve světě neznámém a jemu cizím. Můžeme si tak představit venkovské prostředí v protikladu světa městského. Kolektivní mentalita venkovanů je vždy odlišná od té městské, a proto Germain ví, že jeho manželkou nemůže být žena z města, která nerozumí způsobu venkovského života. Močál sám se tedy snaží, aby lidé zde našli pravý smysl života, aby si uvědomili, co ve skutečnosti potřebují. Pojmenování *Ďáblův* by však nenesl význam nebezpečí. Aby více dosáhl tohoto významu *výstrahy*, měli bychom o *Ďáblově* močálu mluvit jako o místě, které v sobě obsahuje jakési *upozornění* pro každého člověka, který do jeho blízkosti vstoupí. Člověk šťastný v prostředí, v kterém žije, a mezi lidmi, kterých si váží, nemá hledat naději tam, kde to nezná. *Ďáblův močál* je možná symbolikou varování před pokušením, které může ovládnout každého prostého venkovana. Venkovan má s úctou přijmout život, který mu byl od Boha dán, má dále cítit lásku ke svým polím a ke zvířatům. Má udržovat a prohlubovat rodinné vztahy a chránit vesnické tradice, kterými je jeho život naplňován. Jeho život poté splyne se štěstím.

4.3. Plán jazykový

Nejdříve bych se chtěla zmínit o tom, jakou roli hraje v textu autorka. Sandová vždy s naléhavým zájmem poslouchala vyprávění berryjského vypravěče, kterým byl místní „*chanvreur*“⁵⁷, a nyní v *Ďáblově* močálu podobu vypravěče přebírá a sama se do jeho role uvádí. Následující citace je toho důkazem. „*Nuže vytrhněme, jestliže je to možné, z nicoty zapomnění brázdu dokonalého sedláka Germaina. On sám se to nikdy nedoví a ani ho nenapadne, aby se o něco takového staral. Zato mně působí potěšení, že vám mohu vyprávět jeho příběh.*“⁵⁸

⁵⁷ Česač konopí. Převzato z: KOPAL, J., *George Sandová a Božena Němcová*, Praha 1937, str. 19.

⁵⁸ SANDOVÁ, G., *Ďáblův močál*, str. 17.

Nejen že se Sandová stává vypravěčem, navíc často do děje zasahuje svými úvahami, kterými dává najevo svůj názor a rozvíjí svoji myšlenku: „*Germainovi bylo teprve osmadvacet let, a přesto, že podle názoru svého kraje byl pokládán za starého na ženění, byl dosud nejhezčím mužem z vesnice.*“⁵⁹ Tímto stylem je pojata zejména však první část Dáblova močálu, v které vysvětluje svůj umělecký záměr a objasňuje podněty, jenž ji vedly k napsání tohoto románu. „*Zeptá-li se mne někdo, co jsem chtěla vytvořit, odpovím, že jsem měla v úmyslu něco velmi dojemného a velmi prostého a že jsem neuspěla podle svého přání. Dobře jsem viděla a dobře cítila krásu v prostotě, ale vidět a malovat je dvojí.*“⁶⁰ Její příběh opravdu není prostý, má totiž svoji vnitřní myšlenkovou hloubku.

V druhé části díla se odehrává příběh Germainova života, který je realizován autorčiným vyprávěním, dialogy a popisem prostředí. Dialogy jsou vytvářeny přímou řečí a zaujímají v příběhu podstatné místo. Jejich prostřednictvím se dozvídáme o vzájemných reakcích mezi mluvčími, které rozvíjí dějovou linii a dávají ději určitý směr. Co se týče použití popisu, využívá ho Sandová zejména k charakteristice krajiny. Popis přírody je velice jednoduchý, nechce jím nudit čtenáře, nicméně zaujímá důležitý prostředek k zobrazení prostředí, v němž se postavy nacházejí a v kterém se odehrává jejich osud.

V třetí části díla převažuje monologická forma autorčina popisu, který vytváří obraz tradiční berryjské veselky. Do monologu navíc vstupují i dialogy mezi Germainem a Mařenkou. Popis veselky je doprovázen ukázkou dialogu mezi hrobařem a česačem konopí při obřadu svatebních darů, která je formou podobna vesnickému dramatu na vesnici. Součástí veselky je i slavnostní píseň, v které chlapani vyjmenovávají ženichovy dary pro nevěstu. Využitím těchto prostředků chtěla Sandová čtenáři přiblížit přesnou podobu této slavnosti a její atmosféru. Nacházíme se tak obsahově na obecnější rovině popisné, která má určitým způsobem zapůsobit na čtenáře, aby byl schopen si *venkovskou veselku* nejen představit, ale zkusit si ji prožít spolu s autorkou.

I když Sandová lehce znala místní dialekt, ráda poslouchala lidové pohádky a rčení v berryjštině a mohla čerpat z bohatství tohoto nářečí, neponechala příběh v původním jazyce tak, jak ho slyšela od Germaina, ale převedla ho do současné podoby jazyka. „*Prosím za prominutí, milí čtenáři, že jsem jej nedovedla lépe tlumočit;*

⁵⁹ Tamtéž, str. 28.

⁶⁰ Tamtéž, str. 7.

*musela jsem si totiž starobylý, prostý jazyk venkovanů z kraje, který, jak se říká, opěvuji, převést do dnešní mluvy. Ti lidé pro nás mluví příliš francouzsky a jazyk, který od dob Rabelaisových a Montaignových prodělal velký vývoj, často ztratil časem na své kráse.*⁶¹

Mohla jsem si všimnout, že rysy postav jsou v díle popisovány dvojnásobným způsobem – přímou charakteristikou, která v díle převažuje, nebo nepřímou charakteristikou. Uvedme příklad přímé charakteristiky, kdy vnější podoba postavy a její vlastnosti jsou přímo vyjádřeny: „*Mařenka je kurážnější než kterékoli děvče a může se postavit ke každé práci. Ani chvíli nepostojí se založenýma rukama...*“⁶² Matka Guilletová zde hájí svoji dceru, že si neumí zvyknout na zahálku. Některé skutečné vlastnosti postav však čtenář odhalí až po určité době čtení, kdy obrazy a vlastnosti postav se před ním uskutečňují pomocí jejich činů a jednání. Poté mluvíme o charakteristice nepřímé. Při toulkách v lese Mařenka svým rozhodným jednáním dá Germainovi najevo, že i když je po stránce fyzické stále mladá, z psychického hlediska se v nesnadné situaci umí zachovat zkušeněji a zodpovědněji než on.

Sandová často používá zvláštní druh metafory, personifikaci. Na základě přírodních motivů uvedu jednoznačné ukázky personifikací, z kterých osobně cítím snahu dát obrazu poetickou náladu. V kapitole *Polní práce* viděla starého oráče, který pluhem vyorával na poli brázdu a *půda, čerstvě rozrytá ostrím pluhů, vydychovala lehké páry*⁶³. Můžeme se také dočíst, že *země si žárlivě střeží své poklady a dává si je vyrvat jenom těžkou prací*, nebo *příroda rozdává poesii a krásu všem lidem...a zná tajemství štěstí...*⁶⁴ Básnické přirovnání je velice podobné metafoře a i tento prostředek autorka použila. O melancholické písni zpívané Germainem volům se dozvíme, že *stoupá tato sladká a působivá píseň k nebesům jako hlas větěrku, jemuž se svým zvláštním nápěvem jaksi podobá*.⁶⁵ Mnohých přirovnání si všimneme v přímé řeči Germainova vnitřního monologu, v kterém si uvědomujeme vnější vlastnosti Mařenky – *tvářičky má svěží jako šípková růže, je čilá jako pěnkava, nebo hezká jako kůzlátko*.⁶⁶

Mluvíme-li o metonymii, můžeme ji najít například v použití slova *bohatství* v kapitole *Polní práce*. Bohatství tu nemusí přímo znamenat majetkový či finanční stav člověka, ale může se pod ním skrývat výraz pro úrodu, množství krásných plodů nebo

⁶¹ Tamtéž, str. 78.

⁶² Tamtéž, str. 27.

⁶³ Tamtéž, str. 13.

⁶⁴ Tamtéž, str. 12.

⁶⁵ Tamtéž, str. 15.

⁶⁶ Tamtéž, str. 49.

silný a zdravý dobytek, protože tohle venkovan pokládá za své bohatství. Slovní spojení *zlatá pole* v téže kapitole v sobě může obsahovat jak vyjádření metonymické, tak básnický přívlastek. Pokud mluvíme o metonymii, můžeme adjektivum *zlatá* chápat ve významu *přinášející hmotné peněžní bohatství v podobě zlatáku*. Pokládáme-li vlastnost *zlatá* za básnický přívlastek, zdůrazňujeme jeho platnost, a můžeme si pod tímto adjektivem představit pole úrodná rodící obživu. V textu se také často objevuje pojem přírodního motivu brázdy, kterému lze rozumět také několika způsoby. Jako synekdocha může brázda zastupovat celé pole, protože je součástí většího celku, kterým je pole, či lán. Brázda však může metonymicky zastupovat i symbol života. Oráč Germain vyorává svým pluhem brázdu, kterou na tom poli bude vyrývat každým rokem, dokud sám z pozemského světa neodejde. Jeho brázdy poté zahrne pluh jiného oráče a ony „*se přikryjí jako hroby na hřbitově*.“⁶⁷ Obraz brázdy zakryté hlínou má tak metaforický význam hrobu.

⁶⁷ Tamtéž, str. 16.

5. Závěr

George Sandová (1804 - 1876) prožila dvě třetiny svého rozličného života na venkovském zámečku na panství v Nohant, které se stalo na konci 18. století sídlem šlechtické rodiny Dupin. Téměř celoživotní setkání s prostředím venkova zanechalo v paměti Sandové nesmazatelné vzpomínky a stalo se bohatým zdrojem inspirací pro její uměleckou kariéru. Tematika venkova se nejvíce projevuje ve venkovských románech, jejichž tvorbě se autorka věnovala zejména ve 40. letech. Jeden z nejslavnějších románů tohoto žánru je bezpochyby *Ďáblův močál*, v kterém na jedné straně nevyzpytatelná příroda prostým venkovanům připravuje nemalá úskalí, na druhé však štědře poskytuje nejrůznější potřeby pro jejich prostý život.

Román se realizoval na základě podnětu dvou spisovatelčiných zkušeností. Nejprve jí byla Holbeinova rytina zobrazující starého sedláka se čtyřmi vyhladovělými koňmi, vedle kterých kráčí smrt. Představuje smutný výjev z pozdního středověku sdělující lidstvu, že smrt, ač ji nakonec neunikne žádný člověk, je předčasným vysvobozením od nešťastného pozemského života. Tou druhou inspirací byl vlastní prožitý zážitek na nohantském panství, kde na poli viděla mladého sedláka Germaina řídit pluh s osmi silnými voly. Sandová si uvědomila, že smysl vesnického života nespočívá v útěše brzkého příchodu smrti – tak, jak ho umělecky prezentuje malíř Holbein, ale v přijetí života takového, jakým Bůh obdařil venkovana. Ten má svůj život udělat lepším a šťastnějším tím, že bude stále milovat svoji práci. Sandová věděla, že Germain svým venkovským způsobem života žije naplno, a proto se rozhodla vylíčit jeho příběh, příběh o štěstí a všudypřítomné lásce, příběh, který je zároveň obrazem lidových tradic a vrtkavé harmonie člověka s přírodou.

V *Ďáblově močálu* jsme jako čtenáři mohli být svědky momentů, kdy příroda nevybíravými způsoby dává najevo svůj hněv, či přízeň. Můžeme tedy tvrdit, že to je „ona“, která ovlivňuje činnost člověka a určuje pro něho podmínky a okolnosti životního působení. Podle přírody se odvíjí jeho jednání. Venkovan se musí přizpůsobit „náladám“ přírody a jejím náhlým změnám, aby dokázal dobýt toho, po čem nejvíce touží. Rolník, či sedlák je od svého narození srostlý s přírodou, kterou se učí poznávat a milovat i s jejími rozmary. Láska je nejvýznamnějším pojítkem mezi lidmi, lidmi a zvířaty, mezi zvířaty samotnými, vůbec mezi lidmi a přírodou. Stává se jednou z tradic, která se přenáší z generace na generaci, a na každém člověku záleží, jak ji prohloubí. Venkovan se ocitá na křižovatce, kde se protínají vlivy rozmarné přírody

a tradic předávaných z jednoho pokolení do druhého. V nesnadných chvílích se musí rozhodnout, zda přijmout lákavé možnosti nabízené přírodou, nebo se držet prověřených zvyklostí. Je pochopitelné, že nejednou využije zkušeností svých otců a dědů.

6. Résumé

George Sand (1804-1876) représenta l'un des écrivains les plus remarquables de son temps. Sa production littéraire d'une qualité excellente mais parfois médiocre comprend soixante-dix romans et vingt-cinq pièces de théâtre dont les romans champêtres publiés dans les années quarante du dix-neuvième siècle sont les plus connus pour les lecteurs. En fait, c'est *La Mare au Diable* qui mérite le plus de retenir notre attention car, on peut le considérer comme un chef-d'œuvre du roman champêtre.

Pour bien connaître la personnalité de Sand, il est important de mentionner sa relation avec le Berry. Le Berry tient une place très importante dans son existence et dans sa carrière littéraire parce que le Berry lui sert très souvent de cadre. C'est finalement à Nohant où George Sand passa les deux tiers de sa vie, où elle a été élevée et où son âme et son génie se sont formés. Elle observa le monde rural, ses paysans, leurs activités, leurs mœurs et au cours des longues veillées au village, elle entendit raconter des histoires et des légendes lamentables par les conteurs paysans, surtout par le broyeur de chanvre. Elle admira tant les récits des conteurs paysans qu'elle tenta d'utiliser leurs manières du récit et qu'elle voulut s'identifier à l'un d'eux. C'est donc logiquement, qu'elle appliqua ce procédé dans *La Mare au Diable*.

La Mare au Diable n'est pas simplement une idylle rustique mais un roman humaniste. Il aboutit au but suivant : exalter le peuple, le comprendre et le faire connaître par ceux qui le connaissent mal. George Sand aima le peuple du Berry qu'elle connut bien. Elle connut à la fois le laboureur Germain, lequel elle vit travailler dans un champ. Cette scène réelle et la gravure de Holbein qui l'avait frappée constituent l'origine du roman. La gravure du *Laboureur* est l'un des nombreux dessins du cycle *La Danse macabre* et représente un squelette frappant l'attelage de quatre maigres chevaux lequel le vieux laboureur mène. C'est l'expression de la tristesse, de la douleur et de la souffrance dont le sentiment reflétait la société du Moyen âge. Le peintre exprime l'idée que la mort n'est pas enfin un mal mais une manière de libération et d'évasion de la vie de misère. Au contraire, le spectacle que George Sand eut sous les yeux montrait la belle vie, la joie et la beauté. Il s'oppose à la gravure médiévale du jeune laboureur avec l'attelage de huit bœufs qui est accompagné non pas par l'affreux squelette, mais par un enfant beau comme un ange. Elle se rendit compte que le sens de la vie paysanne n'est pas d'attendre simplement l'arrivée de la mort mais l'acceptation d'une vie telle que Dieu l'a donnée au paysan. George Sand voulut aider les humbles paysans à aimer leurs

travaux dans les champs et leurs labours. Germain, lui-même, aimait sa vie rurale, et c'est pourquoi George Sand s'est décidée à nous raconter son histoire. C'est le récit d'une histoire sur le bonheur et l'amour omniprésent. Une histoire qui présente un tableau des mœurs et des traditions populaires mais aussi d'une harmonie instable entre la nature et l'homme.

Ce sont juste les paysans qui sont le plus attachés à la nature, au sol et aux champs qu'ils cultivent. Leurs tâches quotidiennes s'opposent aux lois de la nature et par la suite c'est la nature qui exprime sa colère ou bien sa grâce de diverses façons. Par conséquent, on peut affirmer que c'est la nature qui influence les actions de l'homme et qui détermine les conditions et les circonstances de la vie paysanne. Le paysan doit s'adapter aux multiples changements de la nature pour l'exploiter de façon rationnelle. Cependant, c'est celui qui comprendra le mieux possible la nature qui l'aimera malgré ses caprices. L'amour devient un lien entre les paysans, entre l'homme et la bête, entre les bêtes elles-même, en somme on trouve un amour omniprésent entre l'homme et la nature.

D'ailleurs, comme la plupart de ses contemporains George Sand s'est passionnée aussi pour le folklore. Elle s'intéressa vivement au langage, observa les danses, les us et coutumes et les techniques. Elle vit de ses yeux les noces de campagne de Germain et de Marie et le rite nous est décrit avec une précision d'observateur. Les traditions berrichonnes représentent un héritage culturel qui est transmis de génération en génération et qui est bien gardé par les paysans. Ce contenu des valeurs traditionnelles témoigne de l'esprit de vie et de la mentalité des pauvres humains au Berry. Grâce aux expériences qui résultent des traditions, les paysans peuvent s'opposer à l'appât de nature et prendre une décision selon sa volonté.

7. Bibliografie

Primární literatura

SANDOVÁ, G., *Ďáblův močál*, Vyšehrad, Praha 1951.

SAND, G., *La Mare au Diable*, Gallimard, Paris 1973.

Sekundární literatura

FISCHER, J. O., *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století*, 1. díl, Academia, Praha 1981.

KOPAL, J., *Dějiny francouzské literatury*, Melantrich, Praha 1949.

KOPAL, J., *George Sandová a Božena Němcová*, JČM, Praha 1937.

SALOMON, P., *George Sand*, Batier-Boivin, Paris 1953.

SAND, G., *Légendes rustiques*, Libres-Hallier, Paris 1980.

SCHAEFFER, G., *Espace et temps chez George Sand*, La Baconnière, Neuchâtel 1981.

VINCENT, L., *George Sand et le Berry*, Champion, Paris 1919.

VODIČKA, F., *Svět literatury I.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992.

Elektronické zdroje

http://fr.wikipedia.org/wiki/Louis_Viardot

http://fr.wikipedia.org/wiki/Viardot,_Pauline

<http://fr.wikipedia.org/wiki/Saint-simonisme>

http://fr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Leroux

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Nadar>

http://cs.wikipedia.org/wiki/George_Sandov%C3%A1

http://fr.wikipedia.org/wiki/George_Sand

http://www.bude-orleans.org/lespages/43auteurs/sand_berry.html

<http://membres.multimania.fr/jumelagegsand/sand.htm>

8. Přílohy

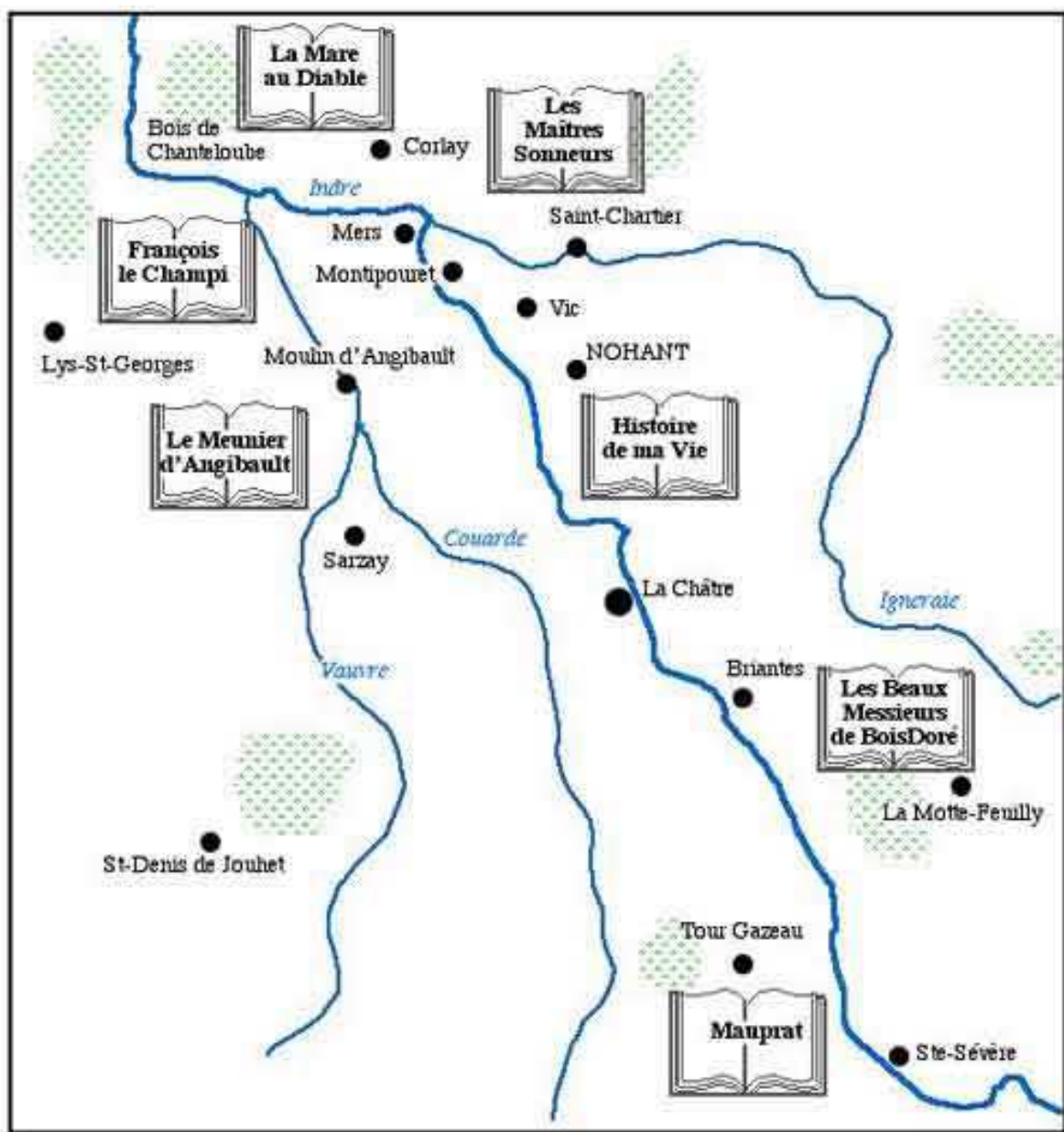
Portrét George Sandové od Augusta Charpentiera (1838) umístěný v Muzeu romantického života v Paříži.

Fotografie George Sandové z roku 1864 od Nadara, vl. jm. Gaspard-Félix Tournachon.

Panský zámek v Nohant kolem roku 1842

Mapa kraje Berry, konkrétně la Vallée Noire, zdůrazňující původ literárních děl George Sandové.

9. Literární dílo George Sandové

Převzato od Pierra Salomona. Tituly označené hvězdičkou jsou divadelní hry.

1831	Rose et Blance
1832	Indiana Valentine
1833	Lavinia Lélia
1834	Le Secrétaire intime Leone Leoni Jacques
1834-1836	Lettres d'un Voyageur
1835	André
1836	Simon
1837	Lettres à Marcie Mauprat Les Maîtres mosaïstes
1837-1838	La Dernière Aldini
1838	L'Uscoque
1838-1839	Spiridion
1839	Les Sept Cordes de la Lyre Lélia (přepřacované vydání)
1840	* Cosima
1841	Le Compagnon du Tour de France Un Hiver à Majorque
1841-1842	Horace
1842	Dialogues familiers sur la Poésie des Prolétaires
1842-1843	Consuelo
1843-1844	La Comtesse de Rudolstadt
1844	Jeanne
1844-1846	Collaboration à l'Éclaireur de l'Indre
1845	Le Meunier d'Angibault Le Péché de M. Antoine
1845-1846	Teverino
1846	La Mare au Diable Lucrezia Floriani
1847	Le Piccinino
1847-1848	François le Champi
1848	Lettre à la Classe moyenne Lettre aux Riches Lettres au Peuple Histoire de France <i>Spolupráce v le Bulletin de la République, la Cause du Peuple, la Vraie République</i>
1848-1849	La Petite Fadette
1849	* François le Champi
1851	* Claudie
1851	Le Château des Désertes
1851	* Le Mariage de Victorine

1852	Mont-Revêche
1853	La Filleule
	Les Maîtres sonneurs
1853	* Mauprat
1854	Adriani
1854-1855	Histoire de ma Vie (započaté v roce 1847)
1855	* Maître Favilla
1855-1856	Le Diable aux Champs
1857	La Daniella
1857-1858	Les Beaux messieurs de Boit-Doré
1858	L'Homme de Neige
1859	Elle et lui
	Jean de la Roche
1860	Le Marquis de Villemer
1861	La Famille de Germandre
	Valvèdre
1862	Tamaris
	Antonia
1863	Mademoiselle la Quintinie
1864	Le Marquis de Villemer
1864	Laura
	La Confession d'une Jeune Fille
1865	Monsieur Sylvestre
1866	Le Dernier Amour
1867	Cadio
1869	Pierre qui roule
1870	* L'Autre
1870	Malgrétout
1871-1876	<i>Spolupráce v Le Temps</i>
1872	Nanon
1874	Ma sœur Jeane
1875	Flamarande
1875-1876	La Tour de Percemont
1882-1884	Correspondance
1904	Correspondance entre George Sand et Gustave Flaubert
	Correspondance de George Sand et d'A. de Muset
1921	Une Conspiration en 1537
1924	L'Histoire du Rêveur
	Jehan Cauvin
1925	Journal infâme
1928	Le roman d'Aurore Dudevant et d'Aurélien de Sèze